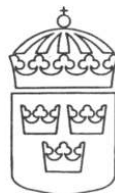

Riksdagens protokoll

1992/93:110

Torsdagen den 13 maj

Kl. 12.00 – 15.42

Protokoll
1992/93:110

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 7 maj.

*Svar på
interpellationer*

2 § Svar på interpellation 1992/93:152 om jämställdheten

Anf. 1 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Berit Andnor har ställt följande frågor till mig.

Är regeringen beredd att ompröva de planerade nedskärningarna av de statliga bidragen till kommuner och landsting för att förhindra arbetslöshet för ytterligare människor och i detta fall företrädesvis för kvinnor?

Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta för att komma till rätta med löneskillnader mellan kvinnor och män?

Är regeringen beredd att föreslå särskilda utbildningsinsatser som riktar sig till kvinnor?

Är jämställdhetsministern beredd att medverka till en politik som leder till att män och kvinnor gemensamt får arbeta för välfärdsstatens försörjning?

Bakgrunden till interpellationen är de förändringar som nu sker på arbetsmarknaden och som bl.a. framgår av AMS prognos om att 80 000 arbetstillfällen under de närmaste två åren kommer att försvinna inom kommuner och landsting. Som Berit Andnor framhåller finns det all anledning att se allvarligt på vad en sådan utveckling kan betyda för kvinnornas framtida arbetsmarknad.

Att regeringen är väl medveten om denna situation framgår klart av vårens kompletteringsproposition. Där slår vi fast att ”hög sysselsättning och tillväxt är grundläggande förutsättningar för en rättvis fördelning. Likaledes är en generell välfärdspolitik, valfrihetsrevolution i välfärden, en aktiv arbetsmarknadspolitik och åtgärder för att öka jämställdheten mellan kvinnor och män viktiga byggstenar i arbetet för ett tryggt och rättvist samhälle.”

Kommuner och landsting har, som Berit Andnor påpekar, en central roll för välfärden liksom för samhällsekonomin i egenskap av både tjänsteproducenter och arbetsgivare. Även om vi bedömer att det framgent kommer att krävas en mycket stram ekonomisk prövning av den kommunala sektorns utgifter, planeras inte några nya nedskärningar av statsbidragen. Tvärtom föreslår regeringen att kommuner och landsting, som en engångsåtgärd år

1994, får behålla vissa skattemedel i syfte att begränsa det kommunala skatteuttaget och underlätta en anpassning av verksamheten. Sammantaget rör det sig om över 4 miljarder kronor, som annars skulle ha förts över till staten. Som villkor för att få del av dessa medel gäller för varje enskild kommun och landsting att skattesatsen inte höjs för år 1994. Inför framtiden gör regeringen bedömningen att bidragen i övrigt bör förbli nominellt oförändrade under 1994 och de närmaste åren därefter.

För att särskilt belysa kvinnors arbetsmarknad och arbetslöshet tog jag tillsammans med arbetsmarknadsministern i slutet av mars initiativ till en överläggning med representanter från riksdag, departement, myndigheter, arbetsmarknadens parter och frivilligorganisationer. Syftet var att få fram ett antal konkreta idéer och uppslag som kan leda till nya sysselsättningstillfällen för de kvinnor som kommer att friställas inom den offentliga sektorn.

Som ett resultat av regeringens bedömningar, bl.a. utifrån denna överläggning, föreslås i kompletteringspropositionen en massiv satsning inom såväl utbildnings- som arbetsmarknadspolitiken. Berit Andnor ställer nu frågan om regeringen är beredd att föreslå särskilda utbildningsinsatser som riktar sig till kvinnor, och hon nämner behovet av satsningar på komvux och arbetsmarknadsutbildning.

Med de utökningar som riksdagen redan har beslutat om och de förslag som presenteras i kompletteringspropositionen kan komvux för budgetåret 1993/94 utökas med sammanlagt 33 000 helårsplatser och folkhögskolan med 10 000 platser. Därutöver föreslås särskild arbetsmarknadsanpassad utbildning inom folkbildningen, som beräknas täcka in 3 000 personer.

Läsåret 1990/91 var närmare två tredjedelar av de studerande inom komvux kvinnor. Inom de yrkesinriktade utbildningarna som till övervägande del berör områden som kontor, vård och social service var andelen 72 %. Även inom folkhögskolan och i studieförbunden är andelen kvinnliga deltagare stor, ca 60 %. Regeringen utgår från att de nya utbildningsplatserna kommer att ge ytterligare ett stort antal kvinnor möjligheter till kompletterande studier vad gäller såväl allmänna ämnen som yrkesinriktning.

Till detta kan läggas de föreslagna 1 500 platserna på det s.k. basåret vid universitet och högskolor, vilka innebär 300 platser fler än innevarande år. Ett särskilt mål med denna utbildning är att framför allt flickor skall stimuleras att söka sig till det naturvetenskapliga och tekniska området. Därtill kommer de resurser för distansundervisning, motsvarande 1 500 heltidsplatser, som ställts till universitetens och högskolornas förfogande och som underlättar studier för dem som inte kan byta bostadsort så lätt, exempelvis småbarnsföräldrar.

Arbetsmarknadsutbildning och företagsutbildning föreslås få medel som motsvarar 58 300 resp. 28 000 personer. Inom arbetsmarknadspolitiken har jämställdhet under senare år varit – och kommer även fortsättningsvis att vara – ett av huvudmålen. Detta innebär att kvinnor inte i större utsträckning än män skall få bära bördan av de omställningar som sker på arbetsmarknaden samt att kvinnor skall få del av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna i samma utsträckning som män. Under budgetåret 1991/92 utgjorde kvinnorna 41 % av de arbetslösa, samtidigt som åtgärderna till ca 46 % riktades

till dem totalt sett. Inom arbetsmarknadsutbildningen utgjorde kvinnorna 45 %.

Så långt har målet alltså uppnåtts med råge, men det behövs också insatser för att bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden. AMS antog år 1992 ett nytt handlingsprogram för länsarbetsnämndernas fortsatta arbete i denna riktning. Fyra huvudområden lyftes fram: otraditionella utbildningsval för både kvinnor och män, deltidsarbetslösheten, kvinnor som hotas av utslagning i arbetslivet samt kvinnor som bor i och vill fortsätta leva i glesbygd.

Från regeringens sida vill vi se en förstärkning av detta arbete, vilket skall ses mot bakgrund av bl.a. Löneskillnadsutredningens slutsats att könsuppdelningen på arbetsmarknaden är en mycket viktig förklaring till löneskillnader mellan kvinnor och män. Vi föreslår i kompletteringspropositionen att Arbetsmarknadsverket får disponera 30 miljoner kronor för åtgärder för att stimulera till ökad jämställdhet på arbetsmarknaden. Medlen föreslås få användas även för projektverksamhet och utbildningsinsatser för den egna personalen i samband med projekten. AMS anmodas att senast den 1 oktober i år redovisa sin strategi för hur jämställdhetsarbetet skall bedrivas de närmaste tre åren.

När det gäller åtgärder för att komma till rätta med löneskillnader mellan kvinnor och män faller ett stort ansvar på arbetsmarknadens parter. Jag utgår från att ett planmässigt och målinriktat arbete från parternas sida pågår, i synnerhet som arbetsgivare med tio eller fler anställda enligt den nya jämställdhetslagen varje år skall upprätta en plan för sitt jämställdhetsarbete. I denna plan kan arbetsgivaren t.ex. ange strategier för hur eventuella löneskillnader skall rättas till. 1993 års lönerörelse kommer att bli en mätare på vilken vikt parterna tillmäter frågan och ge besked om vilket stöd de fackliga organisationerna är beredda att ge sina kvinnliga medlemmar.

Löneskillnadsutredningens betänkande är ett utmärkt underlag för alla som nu vill och skall arbeta med dessa frågor. Betänkandet är för närvarande föremål för en bred remiss fram till den 15 september. Som jag nämnde här i kammaren för ett par veckor sedan är det min avsikt att föreslå regeringen att våren 1994 lägga fram en proposition till riksdagen om jämställdhetspolitikens framtida inriktning. Frågor om löneskillnader mellan kvinnor och män kommer där att ägnas stor uppmärksamhet.

Avslutningsvis vill jag säga att jag delar Berit Andnors uppfattning om betydelsen av en hög förvärvsfrekvens för både kvinnor och män. Det är i själva verket förutsättningen för att upprätthålla vår välfärd. För att klara det behövs en stark ekonomi, och det är målet för regeringens politik.

Anf. 2 BERIT ANDNOR (s):

Herr talman! Jag vill tacka jämställdhetsministern för svaret. Jag skall börja där jämställdhetsministern slutade.

Jämställdhetsministern säger att ekonomin måste vara stark för att sysselsättningen skall bli hög. Det är ju precis tvärtom: sysselsättningen måste bli hög för att ekonomin skall bli stark. Att man har många i arbete skapar tillväxt, stabila finanser och tryggar välfärden. Det är detta som den här regeringen inte tycks ha fattat. Allt sedan regeringen kom till har man dragit en strypsnara om hela hemmamarknaden. Efterfrågan har gått till botten, och

företagen och medborgarna har ingen framtidstro. Det är därför som man sparar allt man kan i stället för att investera för framtiden.

Följden har blivit ett oslagbart rekord i form av mer än 320 000 förlorade jobb på 18 månader. Det är inte slut med detta. Regeringen skriver hela tiden upp prognoserna för framtiden. Enligt den senaste skall 220 000 jobb försvinna i år och nästa år. Var skall det här sluta någonstans egentligen?

Regeringen säger själv att arbetslösheten snart når 14 %. Ambitionen är att den 1998 skall vara 11 %. Det är siffror som i det närmaste är ofattbara. Det här ser jag som ett uttryck för att regeringen har gett upp kampen mot arbetslösheten. Man skriver vackert om arbetslinjen och jobben men gör ingenting för att prioritera tillväxt och fler jobb.

För mig är det klart vad detta kommer att leda till för oss kvinnor och våra möjligheter att delta i arbetslivet. Med tanke på regeringens ambitioner att införa vårdnadsbidrag, trots kostnaden, blir det kvinnorna som får bära arbetslösheten genom att vi tvingas hem till spisen igen. Eller hur skall denna brist på ambition när det gäller att göra någonting mot arbetslösheten tolkas? Vad anser jämställdhetsministern kommer att hända med kvinnornas förvärvsfrekvens, om arbetslösheten tillåts stiga till minst 14 % och sedan ligga kvar på en så hög nivå som 11 % år 1998? Är vårdnadsbidraget jämställdhetsministerns svar på denna fråga, eller är svaret någonting annat?

De svenska kvinnornas internationellt sett höga förvärvsfrekvens har enligt min mening varit och är en förutsättning för jämställdhet mellan könen och för Sveriges välfärd. Grunden för frihet, oberoende och jämställdhet mellan könen är möjligheten till ett förvärvsarbete. När principen om den fulla sysselsättningen nu skjuts i sank ryker också jämställdheten. För att utveckla jämställdheten måste därför allas rätt till ett arbete vara den högst prioriterade frågan. Därför måste den ekonomiska politiken läggas om.

Lyssna på oss socialdemokrater, jämställdhetsministern, när vi säger: Sänk räntan, stimulera efterfrågan och företagens investeringar, stöd näringslivet genom satsningar på ROT-åtgärder, underhåll och investeringar. Nu måste allt göras för att förhindra att 50 000 anställda i kommuner och landsting, som ju mest är kvinnor, går ut i öppen arbetslöshet i år och nästa år.

Regeringen vill att kommunerna skall få behålla de pengar som sänkningen av grundavdraget ger dem, om de inte höjer skatten. Svagheten i detta förslag är att det inte förhindrar friställningar, eftersom kommunerna säkerligen använder dessa pengar till att konsolidera sin ekonomi med hänsyn till de osäkra spelregler som gäller. Det gynnar de kommuner som har som övergripande målsättning att sänka skatten och som av ideologiska skäl vill minska det gemensamma.

Vi socialdemokrater föreslår i stället att kommunerna skall få behålla de 4,2 miljarderna, om de inte låter sin personal bli öppet arbetslös före den 31 december 1994. Det är en rejäl insats för kvinnorna. Lyssna på oss, jämställdhetsministern.

Jämställdhetsministern säger i sitt svar att regeringen nu satsar mycket på arbetsmarknadspolitik och utbildning. Jag undrar varför ni är så senfärdiga på det här området. Förra vintern och våren föreslog vi socialdemokrater satsningar som ni sade inte behövdes och som vi inte hade råd med. I höstas

tvingades ni att ställa upp. I januari sade vi att det behövdes satsningar bl.a. på utbildning. Ni röstade ned alla våra förslag men återkommer nu i elfte timmen. Det är bra att ni kommer tillbaka med en rejäl utbildningssatsning, men varför så sent? Det kanske är för sent. Hinner man genomföra det här, jämställdhetsministern? Hur många missar man med denna sena hantering?

Kom inte och säg att AMS får mer pengar! Det får man inte. Man får lika mycket pengar som innevarande budgetår, trots att arbetslösheten galopperar. Skryt inte om arbetsmarknadsutbildningen! Den skall minskas med 8 000 platser.

Till sist lönerna. Det är bra att Bengt Westerberg intresserar sig för löneskillnaderna. Den viktigaste förklaringen till att dessa skillnader är mindre i Sverige än i andra länder är den solidariska lönepolitiken. En anledning till att löneskillnaderna på nytt ökar inom vissa områden är att den solidariska lönepolitiken inte upprätthålls, beroende på arbetsgivarnas motstånd. Oroas inte jämställdhetsministern av detta? Vad händer framöver med löneskillnaderna om utvecklingen mot lokala förhandlingar får fortskrida? Vilket blir rådet till de kvinnor som är oroliga för den här utvecklingen?

Anf. 3 JOHAN LÖNNROTH (v):

Herr talman! Bengt Westerberg säger i svaret att det inte planeras några nya nedskärningar av statsbidragen till kommunerna. Tvärtom föreslår regeringen att 4 miljarder inte skall föras över till staten.

Sanningen är att en majoritet här i riksdagen har beslutat att dra in ca 7,5 miljarder kronor. Sedan lämnas 4 tillbaka. Det handlar också nu om nedskärningar.

Sedan säger Bengt Westerberg att regeringen inför framtiden gör bedömningen att bidragen bör bli nominellt oförändrade under 1994 och de närmaste åren därefter. Det där tycker jag inte är riktigt med sanningen överensstämmande. Tittar man på regeringens långsiktiga försörjningsbalans finner man att det viktigaste inslaget i det långsiktiga sparprogrammet är de 35 miljarder kronorna i utebliven kommunal tillväxt. Ett oerhört märkligt sätt att beräkna sparande för övrigt.

Detta baseras på att statsbidragen är nominellt oförändrade. Det betyder i praktiken att man skär ned dem reellt med lika mycket som motsvarar inflationen. Enligt beräkningarna handlar det om minus 1 % i negativ tillväxt åren 1995–1998. Det visar regeringens egna kalkyler. Eftersom man också räknar med en fullständigt realistisk produktivitetsökning på 2 % kan jag inte få det till annat än att man tappat kommunala jobb i storleksordningen 30 000 per år fram till 1998. Det handlar alltså om att ytterligare ungefär 120 000 jobb försvinner i kommunerna under de här åren.

Jag tror att det är ganska enkelt att räkna ut att den stora majoriteten av de här jobben har innehaft av kvinnor som nu kommer att bli arbetslösa. Antingen kommer de att gå rakt ut i öppen arbetslöshet eller också får man vidta olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Eftersom Bengt Westerberg brukar tala om den långsiktiga ekonomiska utvecklingen och vikten av att vi har en ekonomi i långsiktig balans, skulle jag vilja ställa en fråga om fördelningen mellan privat och kommunal konsumtion.

Regeringen räknar med att den privata konsumtionen skall öka i takt med BNP:s tillväxt, medan den kommunala konsumtionen stadigt skall minska. Det betyder en direkt överflyttning av resurser år för år från kommunal sektor till privat sektor, trots att jag är säker på att Bengt Westerberg vet att de stora behoven framöver faktiskt finns inom bl.a. utbildning och barnomsorg. Det kan inte vara vettigt ur den långsiktiga ekonomiska stabilitetens synpunkt att prioritera den privata konsumtionen på den offentligas, speciellt den kommunala, konsumtionens bekostnad.

Det är också en tydlig och klar könsfråga. Det är en prioritering av det som genomsnittligt sett män brukar värdera mera och en nedvärdering och en nedprioritering av det som kvinnor i genomsnitt brukar värdera högre. Min fråga är: Varför är det ekonomiskt nödvändigt att flytta resurser från kommunerna till privat sektor och därmed skapa denna stora ökade, framför allt kvinnliga arbetslöshet?

Anf. 4 INES UUSMANN (s):

Herr talman! Jag vill fortsätta på det tema som Johan Lönnroth tog upp, eftersom jag tycker att det avsnittet i det långa interpellationssvaret från statsrådet som handlar om kommunernas ekonomi är litet tunt. Jag skall inte upprepa det som Johan Lönnroth har sagt, för jag delar hans uppfattning. Det finns ingen anledning till upprepning då.

Detta är viktigt. Det finns knappast något område i samhället som har så väldigt stor betydelse för kvinnors rätt till ett fritt och gott liv som just kommunernas ekonomi. Det handlar alltså om hur vi organiserar samhället för att kvinnor skall kunna förvärvsarbeta och för att kvinnor skall ha en arbetsgivare. Man brukar säga att kvinnor i Sverige inte är beroende av sin äkta man, utan de är beroende av stat och kommun. Det ger en extra frihet. Men det handlar väldigt mycket om att den här organisationen inte får slås sönder.

Det är gott och väl att man inte kommer att ta de 4 miljarder som gäller grundavdraget nästa år, utan att resp. kommun får behålla dem. Det är bara det att som systemet är konstruerat vet vi, inte minst i det här länet, att det är de kommuner som verkligen skulle behöva de här pengarna som inte har en chans att få dem. De klarar inte av att ha en rimlig kommunal service på grund av kravet att man inte får höja skatten.

Jag bor själv i en kommun som har som övergripande mål att inte höja skatten. Vi har Sveriges lägsta skatt i dag. Det är klart att det får konsekvenser med det här systemet. De blir ytterligare uppmuntrade, de får ekonomiska incitament att inte öka skatten. Det betyder naturligtvis att barnomsorgstaxor och äldreomsorgstaxor kommer att öka, samtidigt som man kommer att pressa ned antalet anställda i kommunen.

Det har blivit särskilt tydligt hur statsbidragssystemet – den kommunala påsen, som det heter nu – slår mot kvinnor. Jag har också här exempel från Stockholms län. Man vet att varje hundrakrona som tas bort från barnomsorgen kompenseras av staten med 106 kr. Om man skär ned barnomsorgen, tjänar kommunen pengar. Det finns flera kommuner i samma situation.

I storstadsområdena har vi i och för sig haft en ganska väl utbyggd barn- och äldreomsorg. Vi har en hög förvärvsfrekvens. Det innebär att vi kvinnor som bor här är kommunalekonomiskt dyra, men vi är nationalekonomiskt

oerhört tillväxtbefrämjande med vår höga förvärvsfrekvens, genom att vi åker kollektivt och sådana saker. Det gör att vi bestraffas dubbelt på grund av det här statsbidragssystemet.

Jag vill sluta med att fråga statsrådet om han, nu när statsbidragssystemet skall justeras och göras om, är beredd att driva den feministiska aspekten på ett nytt statsbidragssystem, så att det i stället för att missgynna verkligen kan gynna kvinnors förvärvsfrekvens, att det kan gynna en väl utbyggd barn- och äldreomsorg, som är förutsättningar för att kvinnor skall kunna ha ett eget förvärvsarbete.

Anf. 5 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Berit Andnor tog upp den allmänna ekonomiska utvecklingen i Sverige. Den innebär förvisso mycket stora problem. Jag är minst lika bekymrad som Berit Andnor och många andra för den stora arbetslöshet som vi har och de ganska dystra utsikter som Finansdepartementet har redovisat.

Men man måste också fundera litet grand på varför vi har hamnat i den här situationen. Det är ingenting som har slagit ner som en blixtnärklar himmel, utan det är ett resultat av många års utveckling och försummelser under 1980-talet.

I många statliga kommittéer har man försökt fundera på varför vi har haft en sämre utveckling i Sverige än i en del jämförbara länder. Det finns flera olika svar på den frågan. Men jag tror att den alldeles avgörande förutsättningen för att vi gick in i den internationella lågkonjunkturen med sämre förutsättningar än vi kanske har gjort någon gång tidigare var överhettningen i ekonomin i slutet av 80-talet.

Jag försökte från oppositionsställning förändra den ekonomiska politiken när vi hade denna överhettning i ekonomin, för att undvika att vi skulle hamna i den här situationen. Men det fanns då inget som helst intresse från Socialdemokraternas sida att lägga om politiken, framför allt inte 1988, när det var alldeles uppenbart att det hade behövts.

Nu har vi hamnat i ett mycket besvärligt läge. Nu måste vi lösa en lång rad besvärliga strukturproblem, samtidigt som vi brottas med en internationell konjunkturedgång. Det är en mycket svår situation, som orsakar människor stort onödigt lidande. Det är dock inte ett resultat av beslut som fattas nu, utan av misstag som begicks för några år sedan.

Än så länge har kvinnorna klarat sig bättre än männen. Jag kan inte säga att någon grupp har klarat sig bra. Men arbetslösheten bland kvinnor ligger också i de senaste siffrorna vi har fått från Arbetsmarknadsverket ungefär 3 procentenheter lägre än för män. Men situationen är naturligtvis allvarlig, och det finns en risk för att det jämnar ut sig när de varsel som nu ligger inom den offentliga sektorn successivt realiserar. Därför har vi menat att den åtgärd vi har vidtagit inför 1994, att kommunerna får behålla sina pengar, är ett viktigt sätt att bromsa upp förändringstakten.

Långsiktigt tror jag att det blir nödvändigt med ökad produktivitet i kommunerna under åren framöver. Men det är ändå bättre att människor blir av med sina jobb när utvecklingen förhoppningsvis har vänt, än om de blir det just nu, när arbetslösheten fortfarande är på väg upp.

Prot. 1992/93:110
13 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

Berit Andnor säger att vi skall följa Socialdemokraternas råd att sänka räntan. Det är, som Berit Andnor vet, inget som regeringen beslutar om. Det är Riksbanken som beslutar om det. Vi kan möjligen påverka de besluten och marknadens reaktion genom vårt sätt att lägga upp den ekonomiska politiken. Kompletteringspropositionen har mottagits väl av marknaden och lett till att räntorna nu är på väg ner i ganska snabb takt. Vi hoppas att den utvecklingen skall fortsätta också under de kommande veckorna och månaderna. Det är naturligtvis den viktigaste stimulansen vi kan ge svensk ekonomi för närvarande, att få ner räntorna.

Över till Johan Lönnroths och Ines Uusmanns frågor. Om man blickar framåt tror jag att det är nödvändigt att öka produktiviteten, hålla tillbaka kostnadsökningarna i kommunerna och att beskära den privata konsumtionen. Om vi skulle acceptera ett stort budgetunderskott och bara lägga restriktionen på kommuner och landsting, att de skall ha oförändrad real konsumtion, skulle den privata konsumtionen i dagens penningvärde öka med kanske 70–80 miljarder kronor när vi kommer fram till 1998. Men då skulle vi sitta kvar med ett stort budgetunderskott, och det är naturligtvis inte acceptabelt. Därför måste vi ta i anspråk en mycket stor del av den privata konsumtionsökningen för att få ner budgetunderskottet.

Det som ligger i den strategiska plan som regeringen har redovisat i kompletteringspropositionen innebär i själva verket att vi lägger beslag på mer än hälften av den privata konsumtionsökning som annars skulle inträffa. Det innebär i praktiken att det som sedan återstår för privat konsumtionsökning i stort sett är den privata konsumtionsökning som faller på pensionärerna. De aktiva löntagarna kan, dess värre vill jag säga, inte räkna med någon ökning av den privata konsumtionen under 1990-talet. Där är de i samma situation som kommuner och landsting.

Jag delar Ines Uusmanns kritiska synpunkter på en del av effekterna av det skatteutjämningsystem som vi har tagit ett första steg emot fr.o.m. i år. De här effekterna på bl.a. barnomsorgen och den kvinnliga förvärvsfrekvensen, som Ines Uusmann nämner, har varit väl kända och är också orsaken till att jag så starkt har drivit kravet på att vi som ett komplement till skatteutjämningsystemet måste ändra socialtjänstlagen så att det blir alldeles klart att kommunerna har skyldighet att se till att det finns barnomsorg för de föräldrar som vill förvärvsarbeta. Det är, som Ines Uusmann konstaterade, de allra flesta.

Det pågår också en översyn av skatteutjämningsystemet. Den sattes i gång i stort sett samtidigt som riksdagen fick propositionen om det första steget. Syftet med den översynen är bl.a. att se över en del av inslagen i utjämningsystemet som får effekter på kvinnlig förvärvsfrekvens och barnomsorg.

Vi har inte sett något konkret förslag ännu. Men min utgångspunkt när jag skall granska detta förslag och försöka medverka till att vi förändrar det här systemet är precis densamma som Ines Uusmanns, dvs. att vi skall se det med låt oss kalla det feministiska ögon. Vi skall alltså se till att kommuner som ökar sin förvärvsfrekvens inte i så hög grad som nu inte tjänar något på det. Det är alldeles självklart att, om t.ex. fler kvinnor i en kommun förvärvsarbetar och man bygger ut barnomsorgen, det också måste avspeglas

i kommunens inkomster. Det är riktigt som Ines Uusmann säger att så icke är fallet som systemet nu ser ut. Därför är det angeläget att vi får en ändring på den punkten.

Prot. 1992/93:110
13 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

Anf. 6 JOHAN LÖNNROTH (v):

Herr talman! Jag kan inte tro att den privata konsumtionsökningen enbart skulle falla på pensionärerna. Till att börja med måste man skilja på olika pensionärsgrupper. En ganska färsk studie visar att under de senaste tio åren har realinkomsterna för de pensionärer som ligger allra högst – om man räknar samman ATP, folkpension, avtalsförsäkring och privata pensionsförsäkringar – ökat med 10 %, enligt statistiken. Samtidigt har de pensionärer som enbart har folkpension – ungefär en kvarts miljon, varav 200 000 kvinnor – minskat sina realinkomster med 1,5 %. Detta är alltså en fördelningsfråga, som gäller inte bara inom pensionärskollektivet utan också inom löntagarkollektivet.

Den privata konsumtionstillväxt som regeringen räknar med – i storleksordningen 3 % om året – kommer till mycket stor del att hamna på höginkomsttagare, och den stora majoriteten av dem är män, t.ex. sådana som Bengt Westerberg och jag. Det är den kalla verklighet som blir följden av den fördelningspolitik som denna regering står för. Det är fullständigt entydigt och klart. Jag befärar snarare att den stora merparten av konsumtionstillväxten faller på höginkomsttagare, och då speciellt på män. Vi kommer att köpa fler bilar och andra prylar som män brukar gilla att köpa.

De offentliga finanserna måste saneras, och då måste man höja skatten för höginkomsttagare, och speciellt för män, som är den stora majoriteten av höginkomsttagarna. Det kan absolut inte vara ett villkor för en långsiktig sund ekonomi och sunda statsfinanser att man på det här ganska drastiska sättet flyttar över resurserna från offentlig konsumtion, kommunal konsumtion, skola, barnomsorg osv. till privat konsumtion, vilket leder till allvarliga fördelningseffekter såväl mellan hög- och låginkomsttagare som mellan kvinnor och män. Jag tror faktiskt att Bengt Westerberg, som den duktige ekonom han är, vet att det förhåller sig på det här sättet.

Anf. 7 BERIT ANDNOR (s):

Herr talman! Jämställdhetsministern och jag är nog överens om att det är viktigt att kvinnor deltar i arbetslivet på lika villkor som män. En förutsättning för jämställdheten och för landets välfärd är en hög förvärvsfrekvens både för kvinnor och för män.

Jämställdhetsministerns svar visar dock att när det kommer till handling, då haltar det betydligt. Det är naturligtvis en konsekvens av regeringens sammansättning. Det finns i regeringen starka krafter som inte har samma övertygelse om vikten av jämställdhet mellan könen. Jag förstår att det måste vara stora svårigheter för jämställdhetsministern att driva dessa frågor i det sällskapet.

Jag skall något kommentera detta med de 4 miljarderna. Jämställdhetsministern säger i sitt svar att syftet med de 4 miljarderna som kommunerna får behålla just är att förhindra uppsägningar under den närmaste tiden. Problemet är bara att regeringens förslag inte ger någon garanti. Det är ju fortfa-

rande fritt fram att säga upp folk, i detta fall kvinnor. 50 000 kvinnor kan bli utan jobb inom de närmaste åren. Det socialdemokratiska förslaget är ju förbundet med ett krav på att man inte skall säga upp sina anställda under tiden fram till den 31 december 1994. Därmed skapas det en garanti, vilket det inte görs genom regeringens förslag.

Den gemensamma sektorn är ju en förutsättning för förvärvsarbete för kvinnor. Kvinnor har arbete inom denna sektor, samtidigt som den skapar förutsättningar för att kunna ta ett arbete, vilket är centralt. För oss socialdemokrater är detta en avgörande fråga, men hur ser regeringen på detta? Hur ser de borgerliga partierna på detta ute i kommuner och landsting? Sanningen är ju att man på många håll i landet nu rustar ner, kanske inte av ekonomiska skäl utan kanske främst av ideologiska skäl. Vad gör regeringen i den här frågan? Hur funderar man egentligen? Varför gör man ingenting för att undanröja den utveckling i kommunerna som innebär att fler blir friställda?

Regeringen räknar ju med att 120 000 människor kommer att bli utan arbete inom den offentliga sektorn fram till 1998. Vad händer då med jämställdheten? Vart skall dessa kvinnor ta vägen? Var skall de få jobb? Hur blir det med omsorgen om barn och äldre? Behoven ökar hela tiden, de minskar ju inte. Men vad händer med kvinnors möjligheter att förvärvsarbeta och med jämställdheten, jämställdhetsministern?

Anf. 8 INES UUSMANN (s):

Herr talman! Det känns tillfredsställande och hoppfullt att statsrådet ger ett så klart besked om att han för sin del tänker driva den feministiska ståndpunkten att de kommuner som har hög kvinnlig förvärvsfrekvens skall gynnas. Samtidigt måste samhället organiseras så, att detta möjliggörs.

Jag tycker att det finns skäl att ge statsrådet uppskattning för arbetet med att ta fram en barnomsorgslag, om det nu lyckas ända fram, vilket vi verkligen får hoppas.

Det finns ju sådant som kan orsaka grus i maskineriet. Lika viktigt som att denna fråga blir positivt behandlad inom hela regeringen är det ju att det inte kommer någonting som kan verka kontraproduktivt, dvs. ett vårdnadsbidrag. Om man dessutom inför ett vårdnadsbidrag, skulle detta utgöra en helt motsatt signal, dvs. att kvinnors förvärvsarbete är någonting som samhället egentligen inte tycker är viktigt. Kombinationen mellan kvinnors förvärvsarbete och att ha barn – vi har ju under lång tid fött många barn i Sverige – kan då inte fortsätta att utvecklas. Signalerna från samhället skulle då rasera detta utvecklingsarbete och visa att det inte är någonting som man skall fortsätta med. Vi skulle då gå tillbaka till den diskussion som fördes under 50- och 60-talen, även – det kan jag medge – i vårt parti och i vårt kvinnoförbund, om att hemmafrurollen skulle uppvärderas. Jag trodde att vi hade lämnat den diskussionen. Statsrådet delar nog min uppfattning att detta är någonting som bör bekämpas, men signalerna från andra delar av regeringen känns väldigt oroande. Jag kan bara uppmana statsrådet att stå på sig för kvinnornas och för barnens skull.

Herr talman! Jag har två kommentarer till Johan Lönnroths frågor. Till att börja med är skälet till att pensionärerna tar i anspråk ett ökat konsumtionsutrymme att det blir fler och fler ATP-pensionärer. Skälet är inte att det blir en real inkomstökning för den enskilde pensionären. De pensionärer som faller ifrån har ofta en lägre pension än de pensionärer som kommer till. Därför kommer pensionärskollektivet att successivt konsumera större resurser för privat konsumtion. Bara denna demografiska förändring svarar mot en konsumtionsökning uppemot ca 1 % per år.

*Svar på
interpellationer*

Med de tillväxtantaganden och annat som ligger i regeringens beräkningar fram till 1998, som naturligtvis är osäkra – det skall understrykas – kommer den privata konsumtionen totalt sett att öka med 70–80 miljarder. Så mycket skulle den privata konsumtionen öka, om vi ingenting gjorde. Eftersom regeringen nu föreslår en rad åtgärder – avgiftsökningar, skattehöjningar och besparingar, som kommer att begränsa det privata konsumtionsutrymme – återstår det inte så mycket mer än det konsumtionsutrymme som faller på pensionärerna.

Därför innebär den totala planen inte att det blir någon real ökning av konsumtionsutrymme, vare sig för den privata sektorn eller för kommuner och landsting. Det är tyvärr – jag vill understryka detta – det pris vi nu får betala för att få ordning på statsfinanserna under 1990-talet.

Sedan är frågan vilka konsekvenserna blir i kommuner och landsting om man inte ökar den reala konsumtionen utan den ligger still under 1990-talet. Det är sannolikt att det blir som Johan Lönnroth säger, dvs. att det kommer att innebära att man med färre personer om fem år kommer att försöka att lösa dagens uppgifter, eller ännu större uppgifter som man snarare kommer att ha. Man kan naturligtvis ställa sig frågan, vilket jag tycker är rimligt att göra, om det är möjligt att öka produktiviteten i en tjänstesektor som den kommunala eller landstingskommunala sektorn, som dessutom har en historisk utveckling som snarare har inneburit en mer fallande än ökande produktivitet, i alla fall under tiden fram till för ungefär tio år sedan.

Jag är optimistisk på den punkten. Jag tycker att det nu sker så mycket positivt ute i kommunerna som visar att det går att öka produktiviteten, för att inte tala om effektiviteten. Det handlar både om förbättrade organisationsformer, om morötter för personalen, bättre utbildning för personalen och effektivare metoder vid olika behandlingsinsatser m.m. inom både sjukvård och socialtjänst.

Vårdgarantin infördes för ett och ett halvt år sedan. Den har inneburit att operations- och behandlingsköer för ett tiotal diagnosgrupper helt har försvunnit, trots att några ytterligare resurser inte har tillförts. Detta är ett belysande exempel på att det faktiskt går att åstadkomma mer med de resurser som vi redan förfogar över.

Berit Andnor uppehöll sig huvudsakligen vid de pengar som kommunerna skall få under 1994. Jag har litet svårt att se hur en sådan garanti, som Berit Andnor och Socialdemokraterna har efterlyst, skall se ut. Men det avgörande är att dessa pengar nu finns i kommunerna, och jag är alldeles övertygad om att man i kommunerna upplever att detta är en svår process som man är på väg att gå igenom. Man är därför tacksam för att få ett bidrag som kan

bromsa upp processen. Det kan hända att det finns någon kommun där man säger: Vi klarar oss inte trots detta tillskott som motsvarar ungefär 30 öre i kommunalskatt, utan vi skulle behöva höja skatten mer för att inte dra ner servicen till en nivå som är oacceptabel. I det fallet är man i kommunerna oförhindrad att använda skatteinstrumentet. Kommunerna blev visserligen av med engångsbidraget för 1994, men det är fullt möjligt att höja skatten. Jag skulle gissa att vad man i de flesta kommuner i den situationen kommer att göra är att man ändå hankar sig fram under 1994 och avvaktar med den nödvändiga skattehöjningen till 1995. Då får de väl göra på det sättet.

Jag tycker att Berit Andnor ställer en mycket grundläggande och viktig fråga, nämligen var de kvinnor, som så att säga blir över, skall ta vägen om man rationaliserar i den kommunala sektorn. Det är inte en alldeles lätt fråga att besvara. Berit Andnor återoppar i sin interpellation en uppsats av professor Bengt Furåker i Göteborg. Den ingår i en nyligen publicerad rapport som Arbetsmarknadsdepartementet har givit ut. Bengt Furåker gör jämförelser mellan arbetsmarknadsstrukturen i USA och Sverige och konstaterar att den är ganska likartad även för kvinnor, med det undantaget att vi i Sverige har en hel del kvinnor som arbetar inom den sociala servicesektorn. Någon motsvarande sektor finns inte i USA, dvs. den uppstår inte på en helt privat marknad. Ett mycket stort problem och en stor utmaning som vi står inför är att både kunna öka produktivitet och effektivitet inom den kommunala och landstingskommunala sektorn och att se till att arbetstillfällena för kvinnor skapas.

Jag menar att det enda sättet att lösa det problemet är genom att man breddar arbetsmarknaden för kvinnor. Arbetsmarknaden kan inte vara så enkönad som den nu är för kvinnor, dvs. en arbetsmarknad med så många yrken där det bara förekommer kvinnor och å andra sidan många yrken där det bara förekommer män, utan vi måste få en breddning till stånd. Det ligger i de uppdrag som har getts till Arbetsmarknadsverket att medverka till denna breddning. Vi har naturligtvis också som politiker ett stort ansvar för detta.

Jag kan lugna Ines Uusmann med att ett förslag till barnomsorgslag om några veckor kommer till riksdagen. Det kommer inte att behandlas förrän i höst, men förslaget kommer i alla fall.

Till frågan om vårdnadsbidrag skall jag återkomma i nästa interpellationsdebatt med Birgitta Dahl.

Anf. 10 BERIT ANDNOR (s):

Herr talman! Det mest centrala och absolut viktigaste just nu är enligt min uppfattning att vi måste göra allt för att komma till rätta med det mycket allvarliga sysselsättningsläge som vi befinner oss i.

Som jag sade i min inledning måste sysselsättningsfrågan gå före allt annat. Sysselsättningen måste bli hög för att ekonomin skall bli stark. Detta är en förutsättning som är ganska enkel att förstå. Just rätten till ett eget arbete är ju grundläggande för jämställdheten. I det avseendet tycker jag att vi verkar vara överens. Men när man sedan skall göra någonting åt detta brister det i regeringens ambitioner. Att ha ett mål som innebär att arbetslösheten skall vara 11 % 1998 innebär att man inte tar problemet på tillräckligt allvar

och att man inte gör vad man kan för att stoppa upp detta. Alla krafter måste sättas in för att bekämpa arbetslösheten.

Vi har nu en regering som har drivit sin politik i 18 månader. Man säger att man prioriterar tillväxten, men tillväxten uteblir. Man säger att man skapar nya jobb, men jobben försvinner, och de fortsätter att försvinna. Man säger att man hävdar arbetslinjen, men arbetslösheten fortsätter att öka. Man säger att man sanerar statsfinanserna, men budgetunderskottet är ett stort svart hål. Man säger att man vill ha ett rättvist samhälle, men klyftorna bara ökar. Detta märker vi kvinnor varje dag. Hur kan man säga att jämställdheten på detta sätt skall bli bättre när vi ser hur den försämras?

Jobben försvinner och barnomsorgen blir sämre. Talet om att produktiviteten och effektiviteten skall bli bättre och motverka de förändringar som sker har till viss del sitt berättigande, men samtidigt ökar hela tiden behoven av vård och omsorg. Vi ser att vården av de äldre blir hotad. Trygghetssystemen är heller inte att lita på längre. Arbetslöshetsförsäkringen urholkas också.

I detta mycket allvarliga läge som vi nu befinner oss i ägnar sig regeringen åt att diskutera frågan om vårdnadsbidrag. Det verkar som om det tar väldigt mycket tid och kraft av regeringens arbete att diskutera när och hur vårdnadsbidraget skall finansieras. Jag blir upprörd därför att jag tycker att jämställdhetsministern borde förstå att det faktiskt är ousäktligt att diskutera denna fråga på det här sättet samtidigt som han påstår sig vilja öka jämställdheten. Vad finns det för argument för att införa vårdnadsbidraget, och på vilket sätt skulle det då öka jämställdheten mellan kvinnor och män? Har jämställdhetsministern något argument för och någon förklaring till detta? På vilket sätt skulle detta öka kvinnors möjligheter att delta i arbetslivet på lika villkor som männen?

Anf. 11 JOHAN LÖNNROTH (v):

Herr talman! Jag håller med Berit Andnor om att det är sysselsättningen som är den helt avgörande frågan.

Bengt Westerberg säger att antalet ATP-pensionärer blir allt fler. De kommer då att ta 1 % av den privata konsumtionstillväxten i anspråk. I den försörjningsbalans som regeringen lägger fram finns det ett större utrymme än så – 2–3 % tillväxt. Det måste alltså i regeringens planer finnas utrymme också för en privat konsumtionstillväxt för andra än pensionärer.

Beräkningen i försörjningsbalansen visar en tillväxt som är minus 1 %. Det är alltså inte fråga om nolltillväxt utan en negativ tillväxt i kommunerna med 1 %. Till detta kommer det fullständigt orealistiska antagandet om 2 % produktivitetstillväxt. Man skall komma ihåg att man i Kommunförbundet och Landstingsförbundet säger att enbart demografiska förändringar och medicinsk teknik betyder ett tillväxtbehov i kommunerna på 1–1,5 %.

Om man godtar regeringens kalkyl innebär det att 3 % av sysselsättningen försvinner i kommunerna varje år. Detta blir den matematiska effekten av minus 1 % i volym och 2 % produktivitetstillväxt. Det handlar alltså om att 120 000 jobb kommer att försvinna. Ca 80 000 av dessa är kvinnojobb, vilket innebär att 80 000 kvinnor skall placeras någon annanstans. Jag frågar Bengt Westerberg: Skall de gå till privat tjänstesektor? Även inom banker, försäk-

Prot. 1992/93:110
13 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

ringsbolag och handel genomförs rationaliseringar och datoriseringar. Det finns inga som helst utsikter att man där skall kunna ta emot dessa 80 000 kvinnor. Industrin kommer inte att anställa folk inom en överskådlig tid.

Dessa 80 000 kvinnor kommer att gå ut i arbetslöshet. Det kan inte vara samhällsekonomiskt försvarbart att strama åt i kommunerna på detta fullständigt orimliga sätt som regeringens långsiktiga plan innebär. Man kan med sunda statsfinanser klara det genom att höja skatten för höginkomsttagarna. Varför kan statsrådet Westerberg inte vara överens med mig på den punkten?

Anf. 12 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Jag vill först instämma med de båda föregående talarna om att sysselsättningen är den viktigaste frågan. Det råder inga delade meningar mellan oss på den punkten.

Det är riktigt att den här regeringen har drivit sin politik under 18 månader. Ekonomin är som ett fordon i en utförsbacke, och vi har inte lyckats stoppa det. Däremot har vi vidtagit en rad åtgärder. Vi ser nu faktiskt att det börjar bli effekter av denna politik. Det händer en del positiva saker i ekonomin. Men det är ganska dystert, och det kommer att krävas åtskilliga åtgärder framöver för att vi skall få någon ordning på detta.

Jag vill använda de två återstående minuterna till att kommentera den fråga som Johan Lönnroth tog upp, där jag tydligen inte har lyckats vara tillräckligt tydlig för att förklara hur det hänger ihop.

Det är riktigt att om vi ingenting gör, om vi sitter med armarna i kors och ändå skulle få den utveckling som man utgår från när man på Finansdepartementet har beräknat budgetunderskottets utveckling och annat framöver, skulle vi få en privat konsumtionsökning. Men sedan konstaterar regeringen att det inte är acceptabelt med en stor privat konsumtionsökning och ett stort finansiellt underskott när vi når slutet på 90-talet. Därför måste vi begränsa den privata konsumtionsökningen för att komma till rätta med budgetunderskottet. Om man lägger till de åtgärder som regeringen har föreslagit, blir det inte den fantastiska utveckling av den privata konsumtionen som Johan Lönnroth utgår från, utan hushållen kommer att få avstå en mycket stor del av detta potentiella konsumtionsökningens utrymme för att vi skall kunna sänka statens finanser.

Om vi sedan tittar på kommuner och landsting, finns det olika kalkyler som visar vad som händer i ett perspektiv framåt sekelskiftet. Men Kommunförbundet publicerade för inte så länge sedan en sådan beräkning, där man fann att klyftan mellan de behov som existerade och tillgängliga resurser vid oförändrade skatter, oförändrad produktivitet och oförändrade statsbidrag var 8 kr. Det är möjligt att någon del av detta gap behöver täppas till genom skattehöjningar. Men jag tror inte att ens Johan Lönnroth är inställd på att vi skall täppa till hela detta gap genom att successivt höja kommunalskatten med 8 kr, så att den kommer upp i ungefär 40 kr. Det tror jag inte ens Johan Lönnroth vill, utan vi måste täppa till huvuddelen av detta gap genom ökad produktivitet. Vi kan inte heller klara denna finansiering genom att ta ut skatt av höginkomsttagare. Det förslag som Vänsterpartiet har väckt motsvarar ungefär 1 kr i kommunalskatt. Det kan därför möjligen lösa

en liten del av detta gap, men bara just en liten del. I verkligheten måste vi helt enkelt öka produktiviteten i kommuner och landsting för att kunna möta de kvantitativa och kvalitativa behov som finns. Jag menar att det är nödvändigt och möjligt att öka produktiviteten för att göra det nu under 90-talet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 1992/93:110
13 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

3 § Svar på interpellation 1992/93:174 om barnfamiljernas situation

Anf. 13 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Birgitta Dahl har ställt följande frågor till mig:

Är regeringen beredd att vidta åtgärder för att förhindra att barnfamiljerna drabbas särskilt hårt av den ekonomiska krisen och arbetslösheten?

Finns det, mot bakgrund av de oroande uppgifterna om barnfamiljernas ekonomi, anledning att ompröva regeringens bostadspolitik eller beslutet att sänka ersättningsgraden i arbetslöshetsförsäkringen?

Är socialministern beredd att vidta omedelbara och aktiva åtgärder för att motverka den kraftiga försämringen av kvaliteten i barnomsorgen och skola och den utslagning och segregation som detta leder till?

Vilka skäl har social- och jämställdhetsministern att nu förorda ett vårdnadsbidrag, trots att det skulle leda till ökade kostnader på statsbudgeten och kraftiga nedskärningar på andra områden av det sociala trygghetssystemet samt innebära ett förödande slag mot jämställdheten?

Birgitta Dahl utgår ifrån att barnfamiljerna har drabbats hårdare av krisen än andra. Det är riktigt att barnfamiljerna enligt Finansdepartementets studier har haft en något sämre inkomstutveckling än familjer utan barn. Den viktigaste orsaken till det torde vara att barnbidragen inte har höjts sedan 1991. Det har lett till en urholkning av köpkraften.

Bakgrunden till att barnbidragen har hållits oförändrade känner Birgitta Dahl väl till. I samband med att skattereformen beslutades våren 1990 beslutades också att en del av den planerade barnbidragshöjningen skulle skjutas på framtiden. Så sent som sommaren 1992 var avsikten att denna höjning skulle genomföras fr.o.m. den 1 januari 1993. I krisuppgörelsen mellan regeringen och Socialdemokraterna i september 1992 enades emellertid parterna om att uppskjuta höjningen tills vidare.

Jag kan inte i dag uttala mig om när en höjning av barnbidraget kan bli aktuell. Låt mig dock i sammanhanget notera att Socialdemokraterna i en rapport om välfärden med Birgitta Dahl som en av författarna har sagt sig prioritera en rad andra saker framför höjda barnbidrag.

Det är riktigt som Birgitta Dahl konstaterar att boendekostnaderna har ökat. Under en följd av år, och på förslag av olika regeringar, har räntebidragen sänkts och fastighetsskatten höjts. Det har med nödvändighet slagit igenom på boendekostnaderna. Samtidigt har emellertid de riktade bostadsbidragen till barnfamiljer förbättrats. Sedan 1990 och fram till i år har utgifterna för bostadsbidrag ökat med ca 80 %.

Det är min bedömning att boendekostnaderna, som ett led i saneringen av

statsfinanserna, kommer att öka också i framtiden. I samband därmed bör bostadsbidragen för barnfamiljerna ytterligare förbättras.

Allmänt sett kan konstateras att det familjepolitiska stödet i mycket ringa utsträckning har berörts av åtgärderna för att sanera statsfinanserna. Det gäller också den strategiska plan för att eliminera det strukturella budgetunderskottet som regeringen presenterade i kompletteringspropositionen.

I arbetet på denna plan har snart sagt alla större utgiftsposter i budgeten noga prövats, också det familjepolitiska stödet. Bl.a. mot bakgrund av utförda fördelningsanalyser har detta emellertid lämnats i det närmaste orört.

Jag har inte kännedom om några uppgifter som skulle tyda på att den sänkta ersättningsnivån i arbetslöshetsförsäkringen skulle ha drabbat barnfamiljerna hårdare än andra. Oavsett detta är det, om man önskar stödja barnfamiljerna, knappast rätt metod att höja arbetslöshetsersättningen. Den överlägset bästa metoden är i så fall att höja barnbidragen eller bostadsbidragen.

Birgitta Dahl tar också upp utvecklingen inom barnomsorgen. Låt mig först konstatera att jag inte delar hennes verklighetsuppfattning. Hon skriver:

"Det blir allt vanligare att de föräldrar som kan och orkar tar sina barn och sin peng och går från gemensamma verksamheter till privata alternativ som får större bidrag än kommunens barnomsorg och skolor. Kvar i kommunernas allt mer förslummade och segregerade verksamheter blir de barn och äldre, som behöver mest, men får minst. De extra resurserna som behövs för att utsatta barn skall få en chans till ett bra liv försvinner."

Socialstyrelsen har nyligen överlämnat en rapport där situationen för barn ute i kommunerna beskrivs. Visserligen rapporterar styrelsen om vissa farhågor för vad som skall komma att hända i framtiden, men det finns inget underlag för Birgitta Dahls svartmålning. Att beskriva de kommunala verksamheterna för barn och äldre som "förslummade och segregerade" anser jag vara fullständigt orimligt.

Socialstyrelsens rapport tyder också på att kommunerna verkligen har prioriterat de mest utsatta barnens situation. Inte heller på denna punkt förefaller Birgitta Dahls påståenden vara välgrundade.

Jag känner inte till om det verkligen förekommer att kommuner ger ett större stöd till enskilda verksamheter än till kommunala. Huvudproblemet har dock i regel varit det rakt motsatta, dvs. att de enskilda alternativen har fått ett betydligt sämre stöd. Ambitionen bör enligt min och regeringens mening vara att kommunala och enskilda alternativ behandlas i princip lika. Enskilda människor och familjer skall kunna välja det alternativ som passar dem bäst utan hänsyn till den egna hushållsekonomin. Det är det som är den principiella tanken bakom skolpeng och barnomsorgspeng.

Även om jag anser att Birgitta Dahl svartmålar, så måste vi självfallet erkänna att den ekonomiska situationen i kommunerna är ansträngd. Det gör rationaliseringar och bättre hushållning med resurserna nödvändiga. Men regeringen har också, bl.a. för att något lätta trycket på förändringstakten i kommunerna, föreslagit att de under nästa år skall tillföras 4 miljarder kronor utöver vad som tidigare har planerats.

När kommunerna rationaliserar måste också barnomsorgen bli berörd,

särskilt som den utgör en tung del av den kommunala verksamheten. Samtidigt är det angeläget att det sker utan att man ger avkall på kvaliteten. Jag anser att det är fullt möjligt att jämfört med tidigare normer öka gruppstorleken och minska personaltätheten utan att det behöver gå ut över kvaliteten. Däremot kan det vara nödvändigt att satsa mer på bl.a. fortbildning och annan utbildning.

Regeringen har nyligen föreslagit att förskollärarytbildningen skall förlängas från fem till sex terminer. Det sker mot bakgrund av de ökade krav som i framtiden kommer att ställas på förskollärarna. Regeringen har också beslutat att ekonomiskt stödja en försöksverksamhet med s.k. Reggio Emilia-pedagogik. De kommunala förskolorna i Reggio Emilia i Italien är uppbyggda kring intressanta pedagogiska idéer, men har också en lägre personaltäthet än vad som är vanligt i svenska förskolor.

Stora förändringar sker nu inom barnomsorgen. Självfallet skapar det hos många osäkerhet och reser frågor. Erfarenheterna är dock hittills i huvudsak goda. Dock förekommer exempel på barngrupper och personaltäthet som knappast är förenliga med de mål för förskolan som riksdagen har beslutat om och som anges i Socialstyrelsens pedagogiska program. Socialstyrelsen kommer i sin slutrapport om barnens situation i kommunerna i mars nästa år att närmare värdera dessa förhållanden. Redan nu kan det emellertid finnas skäl för vissa kommuner med mycket stora barngrupper och låg personaltäthet att se över verksamheten.

I de förändringar av socialtjänstlagen rörande barnomsorgen som har aviserats avser jag att också föreslå vissa kvalitetskriterier. Min avsikt är dock inte att föreslå att man i lagen skall precisera sådana saker som gruppstorlek och personaltäthet. Ansvar för detta bör även i fortsättningen ligga på kommunerna.

Birgitta Dahl frågar till sist vilka skäl jag har att förorda ett vårdnadsbidrag, trots att det skulle leda till ökade kostnader på statsbudgeten och kraftiga nedskärningar på andra områden och vara ett förödande slag mot jämställdheten.

Låt mig först konstatera att kostnaderna för ett vårdnadsbidrag av den omfattning som regeringen överväger är mellan 1 och 2 miljarder kronor. Också det är naturligtvis kostnader som måste täckas, men det är inte fråga om den våldsamma kostnadsökning som Birgitta Dahl skapar intryck av.

Birgitta Dahl framhåller helt riktigt att jag har värvat om föräldraförsäkringen. Det gör jag, liksom hela regeringen, alltså. Vårdnadsbidraget är inget alternativ till föräldraförsäkringen utan ett komplement. Den signal som föräldraförsäkringen ger framför allt unga kvinnor att skaffa sig utbildning och fotfäste på arbetsmarknaden innan de skaffar barn kommer alltså inte att påverkas.

Jag delar Birgitta Dahls uppfattning att det är angeläget att även småbarnsmammor kan vara kvar på arbetsmarknaden. Därför är det nödvändigt att det finns daghem av god kvalitet. Och därför är det också angeläget att det även för småbarnsmammor lönar sig att förvärvsarbeta.

Den socialdemokratiska regeringen föreslog för några år sedan att föräldraförsäkringen skulle förlängas från 12 till 18 månader. Samtidigt förespråkade man att daghemspplatser skulle garanteras först från ett och ett halvt års

ålder. En sådan politik skulle med största sannolikhet för de flesta ha lett till längre förvärvsavbrott. Det är svårt att se att den skulle vara förenlig med de synpunkter Birgitta Dahl nu framför.

Birgitta Dahl och jag må vara överens om att det är bra att småbarnsmammor förvärvsarbetar. Men samtidigt måste vi bägge erkänna att det finns mammor – och en och annan pappa – som även i dag, utan ersättning, väljer att stanna hemma under längre tid. Eftersom föräldraförsäkringen ger ersättning för inkomstbortfall, är det också många med höga inkomster som väljer att lyfta ett lägre belopp under en längre tid än ett år.

Vårdnadsbidraget kan sägas vara en inkomstförstärkning i första hand för dem som inte kan nyttja föräldraförsäkringen på detta sätt men som ändå föredrar att stanna hemma en något längre tid. Det kan naturligtvis ge en välkommen inkomstförstärkning också i andra tänkbara situationer.

Om vårdnadsbidraget ges till de minsta barnen – till dem mellan ett och tre år – och ligger på en rimlig nivå, anser jag inte att det finns någon risk för att de farhågor beträffande jämställdheten som Birgitta Dahl ger uttryck för skall besannas. Jag kan inte se annat än att Birgitta Dahl med påståendet att det skulle vara ett "förödande slag mot jämställdheten" gör sig skyldig till ännu en kraftig överdrift.

Anf. 14 BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Jag tackar för svaret, som jag till min besvikelse måste beskriva som en uppvisning i undanflykter och glättade verklighetsbeskrivningar.

Jag har, herr talman, väckt min interpellation i djup oro över de många och allt fler barn som far illa i Sverige i dag, över den hastigt ökande segregationen, över risken för bestående utslagning av utsatta barn och ungdomar, över barnfamiljernas ekonomiska situation och också av oro för vad som skall hända med jämställdheten och kvinnorna, om Bengt Westerberg och hans parti överger samarbetet med oss och i stället hjälper Alf Svensson, Carl Bildt och andra att genomföra sin konservativa politik. För det är, Bengt Westerberg, verkligheten och handlingarna som räknas, inte de stolta och vackra deklarationerna i tal och skrift.

Bengt Westerberg påstår gång på gång att jag går till överdrift, och jag önskar att det vore sant. Men den verklighet som jag möter ute i landet och också kalla fakta som vi har i utredningar – även i dem Bengt Westerberg hänvisar till – talar ett annat språk. Det gör tydligen också den hemliga undersökning som regeringen gång på gång har vägrat lämna ut, trots att den påstås ha spelat en avgörande roll för regeringens ställningstaganden. Det säger också Bengt Westerberg nu.

Min första fråga är därför: Varför måste den hållas hemlig? Om skälet är, som har uppgivits till mig, att den är så undermålig, hur kan den då ha spelat en avgörande roll för regeringens ställningstagande?

Så till kalla fakta. Socialstyrelsens utvärdering redovisar Konsumentverkets bedömning från februari i år, som säger att barnfamiljerna har drabbats särskilt hårt och att bort emot hälften av alla tvåbarnsfamiljer förlorar över 1 000 kr i månaden på regeringens politik. Andra utredningar ger samma resultat.

Bengt Westerberg säger sig inte förstå varför jag tar upp boendet och arbetslösheten. Jo, helt enkelt därför att det är de unga familjerna som bor i de nya bostäder som har drabbats hårdast av regeringens politik. Det är de som får en hyreshöjning på nästan 500 kr i år och över 500 kr nästa år, till följd av regeringens bostadspolitik. Det är de som har drabbats av chockhöjningarna i fråga om räntekostnaderna.

Två tredjedelar av de arbetslösa är under 35 år. De flesta har inkomster under 14 500 kr i månaden, och de drabbas väldigt hårt när arbetslöshetssättningen sänks. För en låginkomsttagare med 11 000 kr i månaden betyder det 14 400 kr om året. Om hennes man tjänar 14 500 i månaden och blir arbetslös, förlorar han och familjen på ett år 17 400 kr.

Socialministern säger sig inte känna till att det är så här. Min fråga är: Varför har socialministern inte tagit reda på det? Och varför hänvisar socialministern till barnbidrag och bostadsbidrag för att kompensera förluster av det här slaget? Hur ser de barnbidrag och bostadsbidrag ut som skulle kunna kompensera för det här?

Vi har, herr talman, alternativ till regeringens politik på den här punkten, just när det gäller bostäderna och arbetslöshetssättningen.

Så till verksamheterna. Socialstyrelsens utredning säger två till synes lugnande saker: det som hände under 1992 har ännu inte varit så förskräckligt, och de mest gravt handikappade barnen har man lyckats klara. Det är detta Bengt Westerberg vill tala om men inte om de djupt oroande uppgifter som därefter kommer, inte om framtiden utan om 1993 och 1994. Där talas det om att då kommer det inte att gå att upprätthålla kvaliteten.

Det varnas nu för vad som händer barnen i storstäderna. Det är en tredjedel av våra barn. Man varnar för vad som händer vissa utsatta grupper, de yngsta barnen, de yngsta skolbarnen, de barn som behöver stöd i tid för att inte råka illa ut, flykting- och invandrarbarnen. Man visar på hur mödra- och barnavården och skolhälsovården rustas ner.

Vi ser det här också i verkligheten. Jag skulle kunna exemplifiera, om jag hade tid till det, men det medger inte tiden nu. Jag kanske kan återkomma till det.

Bengt Westerberg säger också att han inte känner till det som var och en vet som har granskat verksamheterna, att det faktiskt är så att de privata alternativen får mer än kommunernas verksamhet, där barn med särskilda behov går kvar.

Har Bengt Westerberg glömt att regeringen alldeles nyligen tvingades ge sig för kds och medge att stödet till de privata skolorna ligger kvar på nivån 85 %, trots att ni visste att det innebär högre stöd till privata alternativ?

Så till vårdnadsbidraget. Hur kan Bengt Westerberg och hans parti motivera att de medverkar till detta? Ni har inte talat om vad det skall kosta, men de siffror som har nämnts talar om ett vårdnadsbidrag på 20 000 kr om året. Kostnaderna som Bengt Westerberg uppger här motsvarar ungefär de kostnader som man vill spara in på att sänka ersättningsnivån i föräldraförsäkringen från 90 till 80 %.

Hur kan Bengt Westerberg som jämställdhetsminister och ledare för Folkpartiet förklara att han och hans parti går med på någonting sådant här?

Anf. 15 JOHAN LÖNNROTH (v):

Herr talman! Jag frestas att svara på Birgitta Dahls sista fråga. Svaret lyder att Bengt Westerberg inte kan svara på den frågan.

Vårdnadsbidraget gör det relativt sett fördelaktigare för kvinnor med låga inkomster, som vanligtvis är bättre än sina män på att diska och städa osv., att stanna hemma. Det gör det relativt sett fördelaktigare för män med högre inkomster än kvinnor att jobba övertid – att jobba mer i förvärvsarbete och mindre hemma med diskning, städning osv.

Det här är en analys som bl.a. görs av Nobelpristagaren Becker. Jag tror att Bengt Westerberg tror mer på de teorier som Becker utvecklar. Man behöver kanske inte egentligen ha sådana här avancerade ekonomiska teorier för att förstå att det fungerar på det sättet. Det har också här i Sverige gjorts många statistiska och empiriska undersökningar som visar att det fungerar på detta sätt. Jag är övertygad om att Bengt Westerberg vet att införandet av vårdnadsbidraget i kombination med de nedskärningar man gör i den kommunala barnomsorgen osv. fungerar på det sättet.

I dag visar statistiken att män förvärvsarbetar i genomsnitt över en timme mer om dagen än vad kvinnor gör i genomsnitt. Kvinnor jobbar ungefär tre timmar per dag med hemarbete, och män arbetar hemma ungefär en timme per dag. Man skulle alltså genom att utjämna arbetstiden med samma totala arbetsvolym faktiskt kunna åstadkomma sex timmars arbetsdag för alla i förvärvsarbete, och förslagsvis två timmar i hemarbetet för båda könen. Detta gör man alltså genom en ren omfördelning.

Vårdnadsbidraget fungerar åt rakt motsatt håll. Det kommer att ytterligare sprida den ojämna fördelningen av arbetstiden både i förvärvsarbete och i hemarbete.

Jag vill till slut också föra fram en annan synpunkt. Man talar mycket om att vårdnadsbidraget är dåligt för kvinnor, och det är ju så. Men det är också dåligt för oss män.

Många män som är äldre än vad vi i vår generation är mår i dag väldigt dåligt. Det visar sig att ensamma män – framför allt ensamma äldre män – mår väldigt dåligt helt enkelt därför att de aldrig har lärt sig att sköta sitt eget vardagliga liv. De klarar inte av att laga sin egen mat, de klarar inte av att städa sin egen lägenhet, sina egna toaletter osv.

Det är också en allvarlig konsekvens av den utveckling som nu pågår med t.ex. vårdnadsbidrag. Det blir försämringar just för oss män. Flera män i vår generation, Bengt Westerberg, kommer också att hamna i denna s.k. mansfälla. När kvinnorna överger oss eller dör ifrån oss kommer vi att ha svårare att klara oss själva.

Jag skulle vilja föreslå att vi – Bengt Westerberg och jag och alla andra män här i riksdagen som vill vara med – bildar en feministisk mansklubb där vi arbetar mot vårdnadsbidrag, för sex timmars arbetsdag och för ökad jämställdhet mellan könen. Jag är intresserad av att höra om Bengt Westerberg kan tänka sig att ställa upp i den föreningen.

Anf. 16 PETER KLING (nyd):

Herr talman! Jag gick in i denna debatt främst med anledning av det som sagts om vårdnadsbidraget. Ny demokrati har lagt fram ett mycket bra förslag.

Jag skall först och främst tala till er på läktaren, för det är mest intressant. Jag tror inte att ni vet vad vi har lagt fram för förslag. Det enda ni har hört i t.ex. TV och radio är att Bengt Westerberg har sagt att Ny demokrati vill försvaga för barnfamiljerna med 20 miljarder kronor. Nej, vi skall göra en besparing för samhället på 20 miljarder genom att lägga om hela barnomsorgspolitiken.

Vad har då Ny demokrati sagt? Jo, vi har till skillnad från regeringen sagt att man bör införa ett rejält vårdnadsbidrag. Vi har sagt att bidraget under första året, då barnet är 0–1 år, skall vara 8 000 kr i månaden skattefritt. Andra året skall det vara 6 000 kr i månaden skattefritt. Det är pensionsgrundande pengar. Under tredje, fjärde, femte och sjätte året, när barnet är upp till 6 år, skall man få 4 000 kr i månaden skattefritt. Det tycker vi är ett jökla bra förslag. Jag tror att väldigt många familjer i Sverige skulle välja det.

Vi har föreslagit att barnbidraget skall träda i kraft när barnet börjar skolan. Det skall vara 1 000 kr i månaden till dess att barnet är 16 eller 18 år. Vi höjer alltså barnbidraget från 750 till 1 000 kr i månaden. Vi jämnar ut summan till 1 000 kr.

Om man gjorde så här skulle samhället, dvs. skattebetalarna, spara drygt 20 miljarder kronor. Det är väl inte fy skam att lägga fram ett sådant förslag? Samtliga föräldrar skulle få en fullständig valfrihet.

Vi säger givetvis att familjerna inte samtidigt skall få föräldrapenning i ett år. De får ju ersättning ändå. Man kan inte ge statliga stöd till kommunerna.

Jag tar Peter Kling med familj som exempel. Jag har tre barn. Jag får alltså då 8 000 kr i vårdnadsbidrag för det första barnet. Jag har två barn i fyra- och femårsåldern. Det innebär att jag skulle få 8 000 plus 4 000 plus 4 000. Nu har vi satt ett tak på bidraget. Man får högst 8 000 kr.

Jag får gå och köpa min barnomsorg i t.ex. Skara. Jag går till en kommunal inrättning och säger: "Hej! Jag heter Peter Kling. Jag skulle vilja köpa tre platser till mina barn. Vad kostar detta?" Då marknadsför dagiset sig och berättar vad det har för erbjudanden och hur många barn det finns i gruppen. Sedan går jag till nästa dagis, som också är kommunalt och bolagsägt, och gör likadant där. Sedan går jag till ett privat dagis. Då väljer jag själv. Vi kan i min familj också välja att stanna hemma med våra barn.

Vad är det som är så förfärligt farligt med att Ny demokrati har lagt fram detta förslag? Eftersom medierna och de andra partierna inte har hoppat på oss för detta är det förmodligen ett bra förslag. Det är väldigt tyst om det.

Det innebär ju att föräldrarna i princip får fullständig valfrihet. Är det så farligt? Många av mina arbetskamrater i industrin och inom byggnadssektorn har genom åren sagt till mig att familjens båda vuxna är tvingade att jobba, därför att det fattas 1 500 eller 2 000 kr i månaden för dem.

Är det nu så farligt att låta dessa familjer få välja? Ja, det är väldigt farligt enligt vissa partier. De kallar det för kvinnofälla. Men vad kallas det om man tvingar folk som vill vårda sina barn hemma att gå och jobba? Det är ingen fälla. Det är ganska naturligt att överheten skall tvinga folk att gå och jobba och lämna ifrån sig sina barn. Jag måste säga att det är en väldigt konstig politik.

Johan Lönnroth sade att vårdnadsbidraget skulle vara en fälla för män och

att män inte kan laga mat osv. Vi lever nu, år 1993, Johan Lönnroth, och jag tror att männen har utvecklats ganska bra också när det gäller att laga mat och sköta hem osv. Bland män i min ålder, 35–40 år, är det ganska många som städar och hjälper till hemma trots att de förvärvsarbetar.

Jag skulle vilja fråga socialministern varför han går ut och säger att Ny demokrati vill försämr kraftigt för barnfamiljerna, när vi i själva verket vill förbättra och ge fullständig valfrihet. Skattebetalarna skulle samtidigt spara en avsevärd peng: 20 miljarder. Regeringens vårdnadsbidragsförslag kostar faktiskt pengar.

Anf. 17 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Låt mig börja med att bemöta Birgitta Dahl, som gjorde ett långt utfall om att jag inte kände till att hyreskostnaderna har ökat. Det sade hon trots att jag i mitt interpellationssvar just säger: Det är riktigt att boendekostnaderna, som Birgitta Dahl konstaterar, har ökat. Sedan kommenterade jag det. Det är någonting som har skett till följd av åtgärder som Birgitta Dahl var med och fattade beslut om när hon satt i regeringen och åtgärder som jag har varit med om att fatta beslut om när jag har suttit i regeringen.

Birgitta Dahl måste ha goda kunskaper om att vi bl.a. i samband med skattereformen genomförde ganska dramatiska åtgärder som ledde till hyreskostnadsökningar för barnfamiljer liksom för alla andra hushåll.

Den 1 januari 1992 genomfördes en hyreshöjning som inte var resultatet av den nya regeringens förslag utan av den gamla regeringens förslag.

Birgitta Dahl frågade också om det som har kallats den hemliga utredningen. Birgitta Dahl vet ju väl som gammal regeringsledamot att det tas fram en hel del beredningsmaterial som inte har det skicket att man är beredd att lämna ut det. Men denna sammanställning kommer att överlämnas till finansutskottet inom kort, och då kommer den till alla partiers kännedom.

Jag har bara talat om hur den ser ut på en punkt, nämligen när det gäller barnfamiljerna. Man konstaterar i utredningen att den något sämre realinkomstutvecklingen för barnfamiljer än för vissa andra grupper beror på att barnbidraget inte har höjts. Skälen till det har jag också redovisat i mitt svar till Birgitta Dahl.

Skälet till att regeringen på mitt förslag bad Socialstyrelsen och några andra myndigheter att följa utvecklingen i kommunerna är naturligtvis att vi är oroad för vad som kan hända ute i kommunerna. Men det är glädjande att det som kan hända i varje fall ännu inte har hänt. Det är riktigt att en del hyser farhågor för att det skall gå sämre under det här året. När man ett år i förväg frågar både tjänstemän och politiker vad de tror kommer att hända, uttrycker de ofta en stark oro som sedan inte materialiseras. Det visar sig att man kan möta problemen genom prioriteringar och rationaliseringar. Det är därför jag säger att vi måste avvakta något och se vad som händer.

Birgitta Dahl påstår fortfarande att privata alternativ får mer än kommunerna. Hon tar upp frågan om skolpengen och påstår att 85 % är mer än 100 %. Det får nog Birgitta Dahl ha en särskild lektion med mig om, dvs. att 85 % skulle vara mer än 100 %. Man kan givetvis diskutera om privata sko-

lor kan skötas så rationellt att de inte behöver mer än 80 % eller 75 %. Men det kan dock aldrig bli mer än 100 %, vilket är vad som tillfaller de kommunala skolorna.

Birgitta Dahl ställde också en rak fråga som Johan Lönnroth inte trodde att jag skulle kunna ge något svar på, nämligen hur man samtidigt kan införa vårdnadsbidrag och sänka ersättningen i föräldraförsäkringen. Mitt svar är att detta inte kommer att ske. Om det läggs fram ett förslag om vårdnadsbidrag kommer ersättningsnivån i föräldraförsäkringen inte att sänkas. Det är ett klart besked, Birgitta Dahl och Johan Lönnroth.

Johan Lönnroth berörde en del tänkbara konsekvenser av ett vårdnadsbidrag. Om man tror att det är så illa som Johan Lönnroth säger, borde man egentligen också vara emot bostadsbidrag och föräldraförsäkring. De har ju precis samma effekter. Försäkringen är på papperet både för pappor och mammor. Men vi vet att det till över 90 % är mammorna som utnyttjar denna försäkring och att papporna utnyttjar den mycket litet. Det råder inget tvivel om att den också fått de effekter när det gäller arbetsfördelningen i hemmen och på arbetsmarknaden som Johan Lönnroth är kritisk mot.

Bostadsbidragen är i själva verket en socialdemokratisk version av ett vårdnadsbidrag. Det är ett bidrag som huvudsakligen går till de familjer som har en försörjare, även om det råkar finnas två vuxna i familjen. Jag tror ändå inte att någon av er är beredd att dra slutsatsen att vi skulle skrota föräldraförsäkringen eller bostadsbidragen.

Jag tror inte att ett vårdnadsbidrag på en låg nivå kommer att ha särskilt dramatiska effekter. Men alla måste medge att det finns en del föräldrar som vill stanna hemma av övertygelse om att det är bäst för barnen. Vi kanske inte delar den uppfattningen, men jag tycker ändå att man skall respektera att det finns föräldrar som gör det valet. De hamnar för närvarande i en mycket besvärlig ekonomisk situation. Den skulle kunna hjälpas upp något med ett vårdnadsbidrag. Man behöver inte dra sådana enorma växlar på detta som Birgitta Dahl och Johan Lönnroth gör.

Något som däremot skulle vara utomordentligt bra om man verkligen vill påverka arbetsfördelningen mellan män och kvinnor är att vi, som det brukar heta i debatten, kvoterar en del av föräldraledigheten. Det kunde vara intressant att höra om Birgitta Dahl kan utlova Socialdemokraternas stöd för ett sådant förslag. Jag vet att det har varit mycket kontroversiellt i den socialdemokratiska riksdagsgruppen.

Detta skulle verkligen ha effekt. Jag skall för säkerhets skull säga att jag inte kan utlova hela regeringens stöd på den punkten. Men det skulle vara intressant att få veta var Socialdemokraterna står i den frågan. Jag lovar i varje fall att inom eller utanför ramen för feministiska mansklubbar driva på i denna fråga efter bästa förmåga.

Jag vet inte om jag är beredd att bli medlem i Johan Lönnroths klubb utan att veta vad den klubben har för stadgar och vad den står för. Men jag skall gärna komma och hålla ett anförande och föra en diskussion med de övriga klubbmedlemmarna, och så får vi se vad som kommer fram av detta.

Jag vill till sist vända mig till Peter Kling. Ny demokrati vill dra in 20 miljarder från barnfamiljerna. Peter Kling tog sin egen familj som exempel – en

familj med ett barn under ett års ålder och två barn mellan tre och fyra års ålder. Ni får enbart i barnbidrag i dag, om jag har räknat rätt i hastigheten, ca 30 000 kr. Om dessutom ett barn är under ett år och Peter Klings hustru tidigare har varit förvärvsarbetande får ni föräldrapenning.

Sammanlagt kanske ni får över 100 000 kr i stöd i dag. Detta skall reduceras till 8 000 kr. Det kanske familjen Kling klarar. Jag vet inte vad ni har för förutsättningar i övrigt. Men jag vet att det finns en mängd barnfamiljer som inte skulle klara detta. I realiteten skulle Ny demokratis förslag innebära ett mycket förödande slag mot barnfamiljerna i Sverige och verkligen inte någon förbättring.

Anf. 18 BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Jag vill först säga till Bengt Westerberg, vilket jag tror att han vet, att de siffror om boendekostnaderna som jag redovisade uteslutande refererar till den speciella bostadspolitik som lägger kostnaderna, bördorna, på dem som bor i de bostäder som har byggts de senaste åren, dvs. de unga familjerna och de mycket gamla som behöver flytta till någon form av särskilt boende i nya bostäder. Där slår er politik på detta sätt. Vi har ett annat alternativ med en rättvis fördelning av bördorna. Det går inte att med barnbidragen kompensera den typ av försämringar som barnfamiljerna har fått. Det är en illusion att tro detta. Det måste till en helt annan politik.

Jag tänker koncentrera mitt inlägg på vårdnadsbidraget och i nästa inlägg återkomma till de andra frågorna. Först och främst vet ingen ännu vilken sorts vårdnadsbidrag som regeringen diskuterar. Det var ett välkommet besked, Bengt Westerberg, att det inte blir någon sänkning av ersättningsnivån i föräldraförsäkringen för att betala vårdnadsbidraget. Men hur skall det i så fall betalas?

Bengt Westerberg säger att vårdnadsbidraget kostar 1–2 miljarder. Jag vill då kontra med att fråga: Är det brutto eller netto? Är det fråga om ett beskattat eller obeskattat vårdnadsbidrag? Skall det finansieras genom nya inkomster eller genom omprioriteringar, och vad berörs i så fall? Det är som sagt bra att föräldraförsäkringen nu är skyddad. Men vad blir det i så fall fråga om? Blir det ökade indragningar från kommunerna, vilka drabbar barnomsorgen och barnbidragen, eller vad skall eljest betala ett vårdnadsbidrag?

I dagens arbetsmarknadspolitiska situation, Bengt Westerberg, med så många unga kvinnor som är arbetslösa, är det en realitet att detta kan bli en fälla ur vilken de aldrig kommer ur. Jag är mycket oroad för den grupp av unga kvinnor som har jämförelsevis dålig utbildning och dåliga framtidsutsikter. Vid 30–35 års ålder finner de att det inte finns någon väg för dem ut på arbetsmarknaden.

Jag är också orolig för samma sak som Johan Lönnroth, nämligen att den oerhört fina reform som föräldraförsäkringen är för barnen, kvinnorna och männen, och som gör det möjligt att leva på ett sätt som är unikt i världen, skall förstöras om man istället följer denna linje.

Föräldraförsäkringen är någonting unikt och oerhört viktigt. Jag skall berätta att jag var den som en gång i tiden föreslog en föräldraförsäkring och att den skulle delas mellan män och kvinnor. I den vision som jag och andra

då hade låg just att män och kvinnor tillsammans skulle ta ansvar för barnen och få ett helt annat och bättre liv än vad jag upplevde i min barndom.

Prot. 1992/93:110
13 maj 1993

Anf. 19 JOHAN LÖNNROTH (v):

Herr talman! Det är riktigt som Bengt Westerberg säger att också föräldraförsäkringen kan få den typen av effekter att det blir relativt sett fördelaktigt att stanna hemma längre med barnen. Eftersom det nu är som det är med jämställdheten är det kvinnorna som i huvudsak utnyttjar föräldraförsäkringen.

Den grundläggande orsaken till att det fungerar på det viset är den dåliga jämställdhet som existerar. Kvinnor är uppfostrade till och är mycket bättre på hemarbete. Män är uppfostrade till och är inställda på att de skall sköta förvärsarbetet, eller åtminstone det mesta av det.

Vårdnadsbidraget betyder att man ytterligare stärker denna effekt. Det finns en vettig motivering till föräldraförsäkringen. Vi är alla överens om att det är vettigt att föräldrar i barnfamiljer med små barn stannar hemma en tid. Jag tror – liksom Bengt Westerberg, såvitt jag har förstått – att man måste kombinera föräldraförsäkringen med någon typ av kvotering för att göra skillnaderna mindre i föräldraförsäkringssystemet.

Det är ganska märkligt att höra Bengt Westerberg stå här och tillsammans med Peter Kling försvara vårdnadsbidraget när vi ju allihop vet att Bengt Westerberg egentligen inte vill ha detta vårdnadsbidrag. Det är det som är det verkligt oroande i situationen. Det har brett ut sig något slags feghet bland alla dem som för några år sedan, och kanske ännu mer på 70-talet, vågade stå upp och försvara den kommunala barnomsorgen.

Man kan konstatera att den kommunala barnomsorgen är samhällsekonomiskt lönsam. Om en av fem arbetslösa föräldrar skulle arbeta på ett daghem som de skapar tillsammans, betalar alla fem tillsammans tillräckligt mycket skatt för att finansiera detta. Verksamheten är totalt sett samhällsekonomiskt lönsam.

Ingen vågar säga detta. Ingen vågar säga att den kommunala barnomsorgen mycket kraftigt har ökat valfriheten för framför allt kvinnor, men också för många män.

När det gäller den här mansklubben är jag öppen för att diskutera stadgarna med Bengt Westerberg. Jag föreslog att vi skulle ha som målsättning att bekämpa reaktionära reformer och att bekämpa den politik som Peter Kling och hans parti står för på det här området. Vi kan säkert enas om några grundläggande minimiparoller. Om vi bara sätter oss ner och diskuterar skall vi nog få ihop det.

Anf. 20 PETER KLING (nyd):

Herr talman! Bengt Westerberg tog upp exemplet med tre barn, en ett-åring, en treåring och en fyraåring. Enligt våra förslag blir nettopengarna 96 000 kronor. I det fallet kan det hända att man tappar ca 10 000 kronor det första året. Men år två, tre, fyra, fem och sex blir det en vinst om man stannar hemma. Om man har ett barn i tvåårsåldern och väljer att stanna hemma blir det en vinst på det.

Jag tror att väldigt många inom industrin och inom byggbranschen skulle

Svar på
interpellationer

välja att stanna hemma hos sina barn. Det innebär faktiskt att man släpper loss en hel del arbetstillfällen i andra änden. Låt oss säga att 40 % av svenska folket väljer att gå hemma. Då blir det faktiskt ett och annat arbetstillfälle som släpps loss.

När det gäller Johan Lönnroths manskлубb, som vi ironiserade över här, kan jag ställa upp där också. Jag kan gärna vara med och utbilda Johan Lönnroth i hur man dammsuger, lagar mat osv. Det gör jag nämligen i mitt hem. Det ställer jag gärna upp på.

Anf. 21 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Jag tror att jag får be riksdagsledamöterna Kling och Lönnroth att klara ut vad det skall vara för klubb innan jag bestämmer mig för om jag skall vara med eller inte.

Birgitta Dahl hävdar att det bara bor unga familjer i nya bostäder. Så är det inte alls. Om man går ut och tittar på nya bostäder kan man se att alla sorters familjer bor i de nya bostäderna. Det går inte att hävda att bara för att det kostar mer att bo i nya bostäder – när räntebidragen minskar, ökar kostnaderna – drabbar det barnfamiljer. Det är dess värre eller dess bättre, hur man nu vill se det, så att barnfamiljer finns i alla sorters bostäder. De berörs naturligtvis både om vi minskar räntebidragen och om vi höjer fastighetsskatten.

Min uppfattning är att vi kommer att behöva göra båda dessa saker under 90-talet. Men vi skall kompensera barnfamiljerna med förbättrade bostadsbidrag. Det är den politiken som vi måste välja framöver om vi skall komma till rätta med statsfinanserna.

Sedan ställer Birgitta Dahl ett antal frågor om vårdnadsbidraget. Det är naturligtvis för tidigt att svara på flertalet av dessa detaljfrågor. Men jag kan ändå ge några preliminära upplysningar.

Birgitta Dahl frågar t.ex. om de kostnader som jag nämner, 1–2 miljarder kronor, är netto eller brutto. Svaret är att det naturligtvis är nettokostnaden för det här bidraget. Vi skall återkomma till om det skall vara beskattat eller obeskattat när förslaget läggs fram för riksdagen. Det gäller också finansieringen. Jag kan dock utan vidare ge besked om att det inte kommer att finansieras genom minskade barnbidrag eller minskade bidrag till barnomsorg, vilket var de konkreta frågor som Birgitta Dahl ställde.

Jag tror inte att ett vårdnadsbidrag med den här utformningen – ett vårdnadsbidrag riktat till de minsta barnen och på en måttlig nivå – riskerar att bli den kvinnofälla som Birgitta Dahl, och i någon mån också Johan Lönnroth, talar om. Vi är ju redan i dag i en situation där de ganska förmånliga ersättningsreglerna i föräldraförsäkringen gör att de personer som har goda inkomster ofta väljer att utnyttja föräldraförsäkringen under längre tid än ett år. De som har lägre inkomster har svårare att göra det. Det rimligaste sättet att se på vårdnadsbidraget är att vi skapar samma möjligheter för den som vill dra ner på sin materiella standard att stanna hemma något längre tid än ett år och ändå få ett ekonomiskt bidrag.

Jag tycker själv att barnomsorgen i Sverige är utomordentligt bra. Jag kände ingen tvekan inför att låta min egen son börja på dagis redan vid nio månaders ålder, vilket var möjligt innan Socialdemokraterna förlängde för-

äldraförsäkringen till ett år. Jag vet att många föräldrar inte delar den värderingen. Även om jag har min åsikt, måste jag också kunna visa respekt i min politiska gärning för dem som har en annan uppfattning.

Det ligger naturligtvis också i de diskussioner som vi för inom regeringen och som Johan Lönnroth var inne på att alla inte tycker likadant. Där finns det skilda uppfattningar. Vi försöker agera så att vi kan visa respekt för de olika uppfattningar som finns.

Jag har däremot aldrig tvekat att säga att den kommunala barnomsorgen eller barnomsorgen totalt sett är samhällsekonomiskt lönsam. Jag har i ett otal tal, artiklar, frågesvar i riksdagen och i andra sammanhang understrukt just detta. Så är det naturligtvis. Den är både samhällsekonomiskt och ofentligekonomiskt lönsam. De skatter som de mammor, som det i praktiken är frågan om, som förvärvsarbetar betalar in, betalar gott och väl de subventioner som går till barnomsorgen. Därför är det angeläget att det finns barnomsorg.

Det är också därför, som jag sade i den förra frågedebatten, som jag så hårt har drivit på kravet att vi skall få en tydlig lagstiftning på den här punkten. Den skall klart tala om att kommunerna är skyldiga att tillhandahålla barnomsorg till de föräldrar som efterfrågar det. Jag tycker att en sådan lagstiftning är oerhört angelägen både för jämställdhetens och för samhällsekonomin skull.

Peter Kling förirrade sig totalt i den sifferexercis som han höll på med. Nu påstår han att barnfamiljerna i själva verket kommer att få mer pengar trots att man totalt sett skall spara 20 miljarder. Detta är naturligtvis fullständigt omöjligt. Man kan inte från ett konto som sammanlagt ligger på kanske 45 miljarder dra in 20 miljarder och hävda att de som tidigare har fått de 45 miljarderna får mer efter det att man tagit bort 20 miljarder. Det krävs nog att man är nydemokrat för att klara den typen av piruetter. För alla andra är det fullständigt omöjligt.

Anf. 22 BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Jag tycker inte att Bengt Westerberg skall försöka spela bort det här med bostadskostnaderna på det sätt som han gjorde. Det är ett faktum att barnfamiljerna och de unga människorna inte kan välja bostad på samma sätt som vi andra. De är i mycket högre utsträckning hänvisade till de dyra bostäderna. Det vet jag som har tre barn i åldern 20–32 år. Jag tror att Bengt Westerberg också har ett par barn i den åldern. Därför borde han också känna till det.

Jag tror att Bengt Westerberg är mycket plågad när han tvingas till detta. Jag vill gärna ge Bengt Westerberg en chans att komma tillbaks till jämställdhetsarbetet med oss. Olof Johansson har offentligt uttalat att det är viktigt att komma i gång med utbetalningen av ett vårdnadsbidrag före valet och inte bara fatta ett principbeslut. Då blir det nämligen svårt att avskaffa det.

Jag vill ställa en mycket rak fråga till Bengt Westerberg. Bengt Westerberg har själv sagt att han inte är beredd att ställa till med en regeringskris på den här frågan, och det är ett öppet erkännande. Om vi socialdemokrater kommer tillbaks med ett förslag till att ett vårdnadsbidrag skall avskaffas till förmån för andra och mer angelägna insatser för barnen, kvinnorna och

Prot. 1992/93:110
13 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

männen, är Bengt Westerberg då beredd att hjälpa oss med det eller kommer han fortfarande att hjälpa till att sabotera den moderna jämställdhetspolitiken?

Det är mycket allvarliga varningar som Socialstyrelsen utfärdar i den rapport jag citerade förut. Det är inte sådant som man kan avfärda som traditionella tjänstemannaprodukter. De skriver så här: Särskilt oroande är situationen i flera storstadsområden och förortskommuner där de största besparingarna görs. Där är också behoven av särskilda insatser högre och verksamheten mer ansträngd. Det är de minsta barnen på daghem, skolbarnen utan fritids, barn med behov av särskilt stöd samt invandrar- och flyktingbarn som riskerar att drabbas i framtiden.

Herr talman! Vi är inte emot valfrihet, förnyelse och utveckling. Vi vill tvärtom ha det. Men det vi ser nu är den samlade effekten av något helt annat. Arbetslösheten och ökade kostnader för socialhjälp, social nedrustning, indragning från kommunerna, skolpeng och privatisering av ideologiska skäl är något helt annat och mycket allvarligt. Vem som helst kan se att detta är verkligheten.

Häromdagen kunde vi på Lunchekot höra rapporten om den unga flicka som inte fick börja i den privata skolan i Göteborg eftersom skolpengen inte räckte till, sade de, för att ta emot barn med särskilda behov. Detta är inte någon enstaka företeelse. Det upplever vi runt om i landet. De privata alternativen har inte tid för barn som behöver tillsyn före klockan åtta och efter klockan fyra på dagen. De har inte plats för invandrarbarn. De har inte plats för barn med särskilda behov. Är inte detta något mycket oroande, Bengt Westerberg?

Anf. 23 JOHAN LÖNNROTH (v):

Herr talman! Jag tycker naturligtvis att det är bra att Bengt Westerberg så tydligt och klart slår fast att den kommunala barnomsorgen är samhällsekonomiskt lönsam. Men problemet är ju att det som händer nu – jag hänvisar till den tidigare interpellationsdebatten – är att kommunerna kraftigt skär ned. SKTF har gjort en genomgång av vad man skär ned på i kommunerna, och det visar sig att en mycket stor del av nedskärningarna sker just inom den kommunala barnomsorgen, denna samhällsekonomiskt lönsamma form av barnomsorg.

Jag förstår att inte alla tycker likadant i regeringen, och jag förstår också att Bengt Westerberg, om Folkpartiet nu skall vara med i regeringen, måste kompromissa på olika punkter. Jag förutsätter att Bengt Westerberg på alla sätt har försökt bekämpa det reaktionära förslaget om vårdnadsbidrag. Jag förstår också att Bengt Westerberg lider av att regeringen nu är så beroende av Ny demokrati som den är. Det är ju inte bara ett knäfall för kds utan också för Ny demokratis politik. Jag är övertygad om att Bengt Westerberg inte mår riktigt bra i den här situationen.

Bengt Westerberg kanske inte tog talet om mansklubben riktigt på allvar, men jag vill ändå hävda att vi män som har samma uppfattningar borde göra något tillsammans. Jag tror att vi i de grundläggande frågorna är ganska överens. Det har på senare tid inte bara blivit ett bakslag för kvinnorna, utan man kan också säga att män som vill ställa upp för sådant som barnomsor-

gen, sextimmarsdagen osv. har blivit mobbade i den reaktionära våg som t.ex. nydemokraterna står för.

Kvinnor organiserar sig mycket, både här i riksdagen och på andra ställen. De går samman och försöker på olika sätt stödja varandra. Vi män med gemensamma åsikter kan behöva hålla ihop litet mera och träffas för att diskutera hur vi skall stärka vår egen identitet, så att vi vågar ha dessa uppfattningar och slåss för dem.

Jag hade för inte så länge sedan sällskap i en taxi med Bert Karlsson, som då skröt om alla de män till starka kvinnor som han hade övertalat att rösta på Ny demokrati. Jag kände i luften något av det som jag har lagt märke till hos många män som uppmuntrats av Peter Kling och Ny demokrati. Man har blivit oroad över att kvinnorna sedan 70-talet har fått litet ökad makt, och nu skall de drivas tillbaka med alla medel. Vi behöver, Bengt Westerberg, arbeta tillsammans för att stå emot denna reaktionära utveckling, som måste vändas.

Anf. 24 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Birgitta Dahl fortsätter att från sin talarstol upprepa att jag spelar bort bostäderna. Jag förstår uppriktigt sagt inte vad hon menar. Jag har sagt tydligare än vad Birgitta Dahl någonsin har vågat göra i någon politisk fråga att det kommer att bli dyrare att bo på 90-talet. Förmodligen kommer både fastighetsskatten att öka och räntebidragen att minska. Det är rimligt att man då kompenserar barnfamiljer genom förbättringar av bostadsbidragen. Socialdemokraterna har många gånger minskat bostadssubventionerna och höjt fastighetsskatten, men har aldrig inför något val vågat tala om att man skulle göra det.

Vidare säger Birgitta Dahl att det kommer oroande signaler från kommunerna och att det i storstadskommunerna redan sker en del som inte är särskilt bra. Det tycker också jag. Det var därför som jag i mitt svar till Birgitta Dahl sade att det redan nu kan finnas skäl för vissa kommuner med mycket stora barngrupper och låg personaltäthet att se över verksamheten. Det kan naturligtvis också gälla för andra verksamheter än barnomsorgen.

Birgitta Dahl tog fram ett fall från Göteborg, där en privat skola tydligen inte hade kunnat ta emot en elev med funktionshinder därför att skolpengen inte räckte. Jag tycker att det verkar fullt rimligt att man, om man får ett bidrag motsvarande 85 % av den skolpeng eller det anslag som kommunens skola får, kanske inte klarar att ta emot ett barn med funktionshinder. Där emot tycker jag att kommunen skall vara beredd att tillskjuta mer för att denna skola skall kunna göra det.

Jag är helt övertygad om att det inte heller finns några kommunala skolor som mot 85 % ersättning kan ta emot funktionshindrade barn med de merkostnader som det kan medföra.

Johan Lönnroth hävdade att ett vårdnadsbidrag skulle vara ett knäfall för Ny demokrati och att jag skulle lida å det värsta av detta. Nej, jag lider inte särskilt mycket. Jag tycker inte att frågan är värd att lida för. Det handlar verkligen inte om knäfall för Ny demokrati, som vill ha bort barnbidrag, föräldraförsäkring och stöd till ensamstående föräldrar, utan om en påbyggnad på en familjepolitik som i allt väsentligt fungerar mycket bra.

Prot. 1992/93:110
13 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

Birgitta Dahl berättade tidigare att hon var en av dem som stod bakom föräldraförsäkringen när den infördes 1974 och att syftet då var att män och kvinnor skulle kunna dela lika. I dag, 20 år senare, kan vi konstatera att det målet inte uppnåddes. Män och kvinnor delar inte lika. Det var mot den bakgrunden som jag frågade Birgitta Dahl om hennes riksdagsgrupp var beredd att medverka till att vi skulle kunna förbehålla männen en viss del av föräldraledigheten. Den frågan har dock Birgitta Dahl på sitt vanliga undagligdande sätt inte tagit upp, och därför ser jag ett visst behov av att i denna fråga och kanske i andra liknande frågor få en samverkan mellan oss män som är något mer radikala i dessa jämställdhetsfrågor än vad Birgitta Dahl vågar vara.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 25 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag vill meddela att besvarandet av interpellationerna 164 och 175 i dag utgår och att de i stället kommer att besvaras den 1 juni.

4 § Svar på interpellation 1992/93:159 om åtgärder mot ett hot från öst

Anf. 26 Försvarsminister ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! John Bouvin har frågat statsministern vad regeringen gör för att förebygga hotet om stora flyktingströmmar från öst. Interpellationen har överlämnats till mig.

Utgångspunkten för interpellationen är de risker för stora flyktingströmmar som skulle kunna uppkomma, om Ryssland faller samman på det sätt som Sovjetunionen gjorde eller i en situation med militära uppror i Ryssland. Interpellationen avser dels vad vi från svensk sida gör för att förebygga utvecklingar i öst som kan leda till massflykt västerut, dels vilka åtgärder som regeringen vidtagit för att kunna möta sådana hot och påfrestningar.

Den fortsatta utvecklingen i det tidigare Sovjetunionen är utomordentligt osäker och svårförutsägbar. De nya staterna i det tidigare Sovjetväldet befinner sig i en svår ekonomisk och politisk situation.

För svensk del är det en viktig utgångspunkt för vår politik gentemot länderna i öst att kunna bidra till att främja en demokratisk och marknadsekonomisk reformering av staterna i det tidigare Sovjetunionen. Till detta söker vi ge vårt bidrag genom en lång rad samarbets- och stödåtgärder. Därigenom söker vi tillsammans med de övriga västliga industriländerna förebygga utvecklingar som skulle kunna leda till stora flyktingströmmar från öst.

I enlighet med riksdagens beslut koncentreras de bilaterala ansträngningarna till länderna i vårt eget närområde, medan det övriga samarbetet i huvudsak löper via multilaterala kanaler. Samarbetet med Estland, Lettland och Litauen intar självfallet en särskild roll för oss svenskar. Sedan ett år tillbaka har vi frihandelsavtal med vart och ett av dessa länder. Vi har också ett suveränitetsstödsprogram som innefattar en lång rad åtgärder för att stärka dessa staters möjligheter att hävda sin nationella suveränitet. Sedan

de ryska myndigheterna nu börjat förbättra sin interna samordning av samarbetet med utländska givare ökar också våra möjligheter att mer systematiskt lämna ett stöd till den nordvästra delen av Ryssland. Jag tänker då särskilt på de insatser vi gör bl.a. i S:t Petersburgsområdet och, tillsammans med Norge och Finland, i området omkring Barents hav inte minst inom ramen för samarbetet i det nybildade s.k. Barentsrådet.

Jag vill också i detta sammanhang peka på det miljösamarbetsavtal som nyligen ingåtts mellan Sverige och Ryssland och som i dagsläget gett konkreta resultat framför allt inom kärnsäkerhetsområdet. Bl.a. bistår Statens Kärnkraftinspektion i dag aktivt med att bygga upp en oberoende rysk kärnkraftsinspektion.

Stödet till våra grannländer i öst har hög prioritet. Öststödet utgör därvid en del i regeringens politik som avvägs gentemot övriga områden inom ramen för den samlade budgeten. Regeringen är således inte beredd att enligt interpellantens förslag göra någon isolerad avvägning av detta stöd gentemot vårt bistånd till utvecklingsländerna i tredje världen.

Låt mig mot denna bakgrund gå in på vad som görs för att kunna möta de problem vi ser i dag resp. kan komma att ställas inför i olika mer eller mindre katastrofala östliga utvecklingsscenarier.

De problem som finns i dag gäller främst smuglingen av asylsökande från andra länder till Sverige via länder i det tidigare Sovjetunionen. Med anledning härav har den svenska regeringen inlett samarbete och kontakter med myndigheterna främst i de baltiska staterna. Dessa syftar bl.a. till att öka de baltiska ländernas egen kapacitet att hantera asylsökande. Nyligen hölls också i Stockholm ett möte på statssekreterarnivå om irreguljär migration i Östersjöområdet. Vid detta möte deltog elva länder. Mötet kommer att följas upp i två arbetsgrupper, som kommer att behandla olika konkreta migrationsfrågor.

För närvarande är inströmningen av asylsökande från det tidigare Sovjetunionen liten, och det bedöms heller inte föreligga någon särskild risk att några stora strömmar av asylsökande därifrån skulle söka sig till Sverige, om den politiska utvecklingen där fortsätter i demokratisk ordning.

Stora flyktingströmmar innebär naturligtvis generellt sett problem av både ekonomisk och praktisk natur. Därtill kommer att dessa flyktingströmmar i många situationer kan ingå som element i en utveckling som också innehåller allvarliga direkta säkerhetspolitiska påfrestningar och risker. Sådana problem som skulle kunna uppstå i säkerhetspolitiskt allvarliga situationer har sedan länge ingått som en viktig utgångspunkt för totalförsvarets operativa förberedelsearbete.

Regeringen följer utvecklingen mycket noga, och Statens invandrarverk har tillsammans med andra berörda myndigheter inventerat olika åtgärder som kan aktualiseras vid en eventuell framtida masstillströmning av flyktingar från det tidigare Sovjet. En särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av vissa delar av utlänningslagen har även lagt fram ett underlag angående laglig reglering av massflyktsituationer.

En snabbt framväxande flyktingvåg skulle, även frikopplat från eventuella säkerhetspolitiska påfrestningar, kunna ställa samhället inför så komplice-

rade och resursmässigt omfattande uppgifter att fredssamhällets normala resurser är otillräckliga.

Regeringen ser det därför som en angelägen uppgift att vid behov så långt möjligt kunna komplettera de i fredstid normalt tillgängliga resurserna med lämpliga totalförsvarsresurser.

Får jag här nämna att en parlamentarisk kommitté under landshövding Eric Krönmarks ledning nyligen har tillsatts för att utreda påfrestningar och risker i det fredstida samhället samt vissa frågor för totalförsvarets civila del. En av utredningens uppgifter är att överväga om befintliga beredskapsåtgärder mot fredstida risker och påfrestningar i samband med stora flyktingströmmar från de f.d. öststaterna – precis den problematik John Bouvin har tagit upp – är tillräckliga. Kommittén har också i uppgift att pröva om beredskapsåtgärderna är tillräckligt samordnade och om erfarenheterna från ett område bedöms kunna utnyttjas i större omfattning inom andra områden.

Jag har inhämtat att kommittén med förtur behandlar östflyktingfrågorna och att överväganden och förslag i dessa hänseenden kommer att tas upp i ett delbetänkande som skall lämnas den 30 september i år.

Herr talman! Som har framgått av den lämnade redovisningen pågår ett omfattande arbete i syfte att hålla en tillfredsställande beredskap på det aktuella området. Regeringen och berörda myndigheter följer noga utvecklingen.

Anf. 27 JOHN BOUVIN (nyd):

Herr talman! Jag skall försöka tacka för svaret. Ja, det är svårt att tacka för något som jag egentligen inte fick – men okej. Jag har frågat försvarsministern vad som i klartext skall göras. Jag fick till svar en mängd byråkrati, t.ex. att det finns ett frihandelsavtal, suveränitetsstödsprogram, miljösamarbetsavtal, samarbete och att kontakter med myndigheterna har inletts liksom möten på statssekreterarnivå samt att arbetet skall följas upp i två arbetsgrupper. Givetvis finns det en särskild utredare också, för att inte glömma en parlamentarisk kommitté!

Jag frågade efter ett svar i klartext. Jag har i klartext fått till svar att regeringen över huvud taget inte har tänkt sig att hotet kommer. Det finns där – kanske. Jag får försöka förklara igen. Jag säger inte *om*, utan jag säger *när* det kommer att hända något i öst. Det kanske händer något till hösten, kanske till vintern. Massor av människor kan komma hit till Sverige. Vad gör vi då? Skall vi göra som Friggebo säger? Hon sade häromdagen att våra sommarstugor skall hyras ut. Hon kanske tänker på sina friggebodar. Inte vet jag. Flyktingen skall få välja sitt boende.

Jag vill ha svar på följande. Har något förberedelsearbete gjorts i Sverige för att ta emot alla människor i denna folkvandring? Det kan bli fråga om sanitära olägenheter. Hela städer kan behöva byggas upp. Vidare har vi frågan om välståndsbarriären. Vi måste få folkvandringen att stanna före Östersjön. Vi måste hindra att det blir en okontrollerbar folkvandring in i Sverige. Finns det någon beredskap över huvud taget?

Det finns en småhusindustri i Sverige. Vi kan t.o.m. bygga timmerkojor – som förr i tiden. Förberedelsearbetet måste börja redan nu. Jag tror inte att frågan är *om*, utan det är *när*. Vi måste snabbt och effektivt skeppa över t.ex.

dessas kajor och hjälpa till att bygga upp förläggningar. Finns det några tankar åt det hållet?

Jag är givetvis inte nöjd med svaret. Jag hoppas att jag kan få ett mer utförligt svar.

Prot. 1992/93:110
13 maj 1993

Svar på
interpellationer

Anf. 28 LEIF BERGDAHL (nyd):

Herr talman! Titeln på denna interpellation berör hotet från öst. Men finns det något hot från öst? Det har funnits olika uppfattningar om den saken. Under alla de år jag har talat med folk om dessa frågor har jag aldrig träffat på någon som har sagt att det förekommer ett hot från väst. Inte ens den mest ilskna kommunist har sagt att det föreligger något hot från väst. Jag tror att denna titel är adekvat.

En tidigare centerpartistisk försvarsminister sade en gång en sanning. Han sade att hotet kommer från öst, men att som tur är finns finnarna däremellan. Jag har sysslat med dessa frågor i 30 år, och denna man är den som har sagt precis hur det är. Men han blev för detta uttalande hudflängd i massmedierna, och Olof Palme häcklade honom. Något sådant fick man tydligen inte säga.

Men här finns ett stort problem. Om det verkligen händer något måste vi vara beredda. Jag kan ta min hembygd Tornedalen som exempel. Det tar tolv timmar med bil att ta sig från Ryssland till Tornedalen. Den aspekten har inte belysts i debatten. Många människor bor i dessa trakter. Bara i staden Murmansk finns det ungefär en halv miljon invånare. Det kan bli fråga om stora grupper av ryssar som kan tänkas komma till Sverige.

Som tur är finns Finland däremellan. Men i Finland har man vidtagit åtgärder. Såvitt jag vet har den paramilitära gränsstyrkan – Rajavartiolaitos – gjort vissa omDispositioner mot den ryska gränsen. Det är väl tur att det finns beredskap där. Sverige har en makalöst dålig beredskap.

Jag kan tala om följande för er, och det är helt chockerande. Det finns 500 km älv på gränsen mellan Sverige och Finland. Den skall bevakas av tull och polis. Dessa två styrkor är inte alls samordnade. Till sitt förfogande har de en båt. Den finns i Haparanda, och den kan inte gå upp i älven. Det finns alltså inte en enda båt som bevakar gränsen mellan Sverige och Finland. Det här är inte fråga om någon god beredskap. Men jag skall inte skylla på försvarsministern för detta, eftersom den frågan inte handläggs i hans departement.

Vad kan vi använda oss av om det blir kris här uppe vid gränsen? Jo, för det första har vi ett hemvärn, och det är väldigt bra. Jag är själv med och vet att det finns duktigt folk och vettiga människor. De kan terrängen, och de kan lösa svåra problem. Men de måste få resurser för katastrofer, t.ex. sjukvårdsresurser. Dessa resurser saknas i stort sett i dag. Jag tror inte att det kostar mycket pengar att föra över en sjukvårdsutrustning eller en katastrof-utrustning till hemvärnet. Hemvärnet ställer upp och tar inte betalt för det som man gör.

För det andra finns det militära förband. Det finns speciella styrkor, s.k. gränsjägarkompanier. I dessa finns det personer som är jägarutbildade vid jägarskolan i Kiruna. De är välutrustade och har gott om materiel. Men det finns ett stort krux. Inte ens försvarsministern kan kommendera ut dessa

trupper. Det är bara riksdagen som kan säga att Sverige skall mobilisera och kommendera ut dem. Detta måste man ändra på. Dessa skall ju finnas lättillgängliga.

Jag talade med rikspolischefen i går om samordningen mellan tull och polis. Rikspolischefen sade att han helt håller med mig om att tull och polis i Tornedalen måste samordnas. Detta har han arbetat för under många år. Som bekant har ju rikspolischefen tidigare varit chef för Tullverket. Man borde göra någonting när det gäller detta. Men det är ett problem som inte ligger under försvarsministerns domvärjo. Däremot sorterar Räddningstjänsten under hans domvärjo. Jag tror att det behövs en övergripande överenskommelse, att någon tar tag i detta och samordnar de här insatserna.

Till sist måste jag säga att vi egentligen har en väldigt dålig beredskap i fråga om sådana katastrofer som en massinvasion över den norra landgränsen är. Jag tror att man med ganska små medel kan råda bot på detta. Jag vädjar till försvarsministern att han tittar litet på det här, att han kanske avdelar en person för att göra det. Jag tror att man kan lösa det här på ett väldigt billigt sätt och att det skulle mötas väldigt positivt av människorna i Tornedalen. Jag har haft mycket kontakt med dem i den här frågan. Jag tror att detta är väldigt viktigt för dem.

Anf. 29 LARS MOQUIST (nyd):

Herr talman! Försvarsministern! Försvarsministern berör i sitt svar att en särskild utredare har fått i uppdrag att göra en översyn av utlänningslagen och föreslå åtgärder vid s.k. massflyktssituationer.

Jag ämnar uppehålla mig vid den promemorian: PM med förslag till Legal reglering av massflyktssituationer. Den kom ut för något kvartal sedan. Jag tänkte ställa några frågor med anledning av denna PM, och jag antar att försvarsministern är något så när förtrogen med det förslag om lag som finns i denna. Vi får se om den här lagen så småningom kommer att antas av riksdagen.

I den första av de föreslagna lagparagraferna i promemorian står det bl.a.: "Utlänning, som --- vistats i land eller område, där det råder väpnad konflikt eller av annan orsak än sådan konflikt förorsakad kris av synnerlig allvarlig art och som reser in i Sverige --- skall antas ha lämnat landet eller området på grund av konflikten eller krisen." Det är grundvalen för det hela. Det står också att sådan utlänning är att anse som skyddssökande och skall få ett s.k. vistelsetillstånd.

I den här promemorian anges vidare att regeringen skall avgöra när sådant konflikt- eller kristillstånd, som avses i den första paragrafen, skall anses ha inträtt. Regeringen skall alltså avgöra om det finns en sådan kris i landet i fråga att det är befogat att tillämpa den här lagen för de människor som kommer till Sverige.

I promemorian går man närmare in på hur det skall gå till när människor kommer och regeringen har förklarat att det är en krissituation som har uppstått. Då skall de människor som kommer in i landet registreras. De får då s.k. vistelsetillstånd.

I en av paragraferna står det: "Har beslut --- för ett visst land eller område bestått i nio månader, skall frågan om en förlängning av beslutets be-

stånd underställas riksdagen inom en månad efter utgången av den tiden —
— Sker inte underställning —— upphör beslutet att gälla.”

Beslutet skall alltså upphöra att gälla efter dessa nio månader. Det står vidare: ”Upphör beslutet att gälla enligt andra stycket, skall utlänningsomständigheter som befinner sig här med vistelsetillstånd anses som asylsökande varvid den dag då registrering skedde anses som den dag då ansökan om asyl gjordes.”

Man kan undra hur man skall klara av detta på Statens invandrarverk. Detta innebär ju i princip att alla de människor som under en massflyktsituation kommer in i landet under tiden som går medan de befinner sig här i Sverige kan söka asyl. Dessutom kommer alla att förklaras som asylsökande om underställning inte sker. De skall då få individuell prövning av sitt ärende. Detta är en fråga som jag undrar vad försvarsministern har för uppfattning om. Hur skall man klara en sådan situation?

Någonting annat som gör mig mycket fundersam är hur man skall härbärgera alla dessa människor. De måste få tak över huvudet. Det finns några paragrafer som handlar om rekvisition. I en står det: ”Fastighet eller del av fastighet som tillhör annan än staten får genom rekvisition tas i anspråk med nyttjanderätt under begränsad tid för det ändamål som anges”. Det kan låta rimligt, men i en annan paragraf står det något som faktiskt upprör mig: ”Fastighet, del av fastighet eller särskild rätt till fastighet, som oundgängligen behövs för någons förvärvsverksamhet får inte utan absolut tvingande skäl tas i anspråk genom rekvisition.”

Det som står där innebär ju att en fastighet som någon oundgängligen behöver för sin förvärvsverksamhet ändå kan tas i anspråk i en sådan här situation. Det är mycket märkligt. Man undrande ju svenskars möjligheter att egentligen kunna försörja sig om man under speciella omständigheter även får ta sådana fastigheter i anspråk. Det kan vara intressant att höra försvarsministerns förklaring till detta.

Jag skall nu gå över till att ta upp ett resonemang som utredaren egentligen för med sig själv. Det handlar om bakgrunden till att man tar upp de här frågorna. Han skriver: ”Medan det där förutsågs att ’smärtgränsen’ skulle ligga mellan 50.000 och 55.000 personer per år,” — det handlar alltså om sådana som kommer in i landet på vanligt sätt, genom att söka asyl — ”har organisationen visat sig kunna ’svälja’ betydligt fler och eventualiteten av mer än 100.000 inresande förefaller inte få den att bryta samman.” Han skriver vidare att dessa flyktingar ”endast undantagsvis kommer att kunna betecknas som de-facto, än färre som ’rena’ flyktingar i utlänningslagens mening, lika klart är det såväl att de har behov av hjälp som att någonstans finns en gräns där det inte går — vare sig av ekonomiska eller tidsmässiga skäl — att behandla dem som asylsökande med de krav på en individualiserad handläggning som den klassificeringen f.n. ställer.”

Han fortsätter med att skriva: ”Det vore närmast oförsvarbart att inte nu göra vad som kan göras såväl administrativt som organisatoriskt för att förbereda mottagandet av ett mycket stort antal, säkerligen desperata människor som flyr inte därför att de — är förföljda utan därför att de är offer för t.ex. ett krig där dödandet sker urskillningslöst.”

Han fortsätter vidare med funderingar kring asylfrågan. Jag skall inte ta så lång tid i anspråk för att gå igenom många av de här mera retoriska funde-

Prot. 1992/93:110
13 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

ringarna som utredaren har. Men han skriver: "Utifrån dessa allmänna överväganden har jag kommit fram till att jag dåligt skulle lösa den uppgift som jag har fått mig förelagd om jag begränsade mig uteslutande till frågan hur det administrativa tomrum som direktiven talar om skall kunna fyllas." Han kommer sedan fram till de funderingar som finns med i lagen. Bl.a. framkommer litet olika aspekter på hur mottagandet skall ske. Jag skall be att få återkomma till detta i nästa replik. Jag ser att min taletid just tog slut.

Anf. 30 Försvarsminister ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Den fråga som interpellanten har ställt var: "Mot denna bakgrund undrar jag: Vad – i klartext – gör regeringen för att förebygga hotet från öst?"

Detta är alltså den fråga som jag har haft att besvara.

Jag har redogjort för de omfattande insatser som vi gör för att förhindra att flyktingströmmar uppstår, t.ex. på grund av att en eller flera kärnkraftsolyckor äger rum i Baltikum. Jag har också pekat på suveränitetsstödet. Det tycks John Bouvin betrakta som byråkratiskt tjafs. Men vad innebär suveränitetsstödet? Jo, det innebär t.ex. att vi till de baltiska länderna har lämnat över kustbevakningsfartyg, just för att man skall kunna ha en tillfredsställande bevakning över sina vatten, förhindra smuggling av flyktingar och annat. Det är högst konkreta fartyg som har överlämnats. Detta är bara en av en rad åtgärder. Jag tycker inte att detta är byråkratiskt tjafs. Det är ett värdefullt instrument för att förhindra att just flyktingströmmar uppstår.

Jag har försökt att svara helt i enlighet med vad interpellanten har frågat, och jag har givit en lång rad andra exempel på hur vi skall kunna minska hotet från öst. Det är rimligt att jag svarar på frågan såsom den var formulerad i interpellationen.

När det gäller försvarsfrågorna, Leif Bergdahl, har vi gett två områden särskild prioritet. Det gäller övre Norrland. Vi har en lång gräns mot Finland. Det är, såsom det har påpekats här, bara tolv timmars resa med bil på landsväg till Ryssland. Det gäller också Gotland, som är ett känsligt och framskjutet område. Där lägger vi inte ner några förband, utan där görs i praktiken bara vanliga vardagsrationaliseringar. Det är unikt. Detta görs för att klara av just det som togs upp här.

Jag tror att man skall vara försiktig när man gör en koppling mellan hur det ser ut i fred och hur snabbt man kan få fram resurser. Som de initierade säkert vet har vi möjlighet att snabbt trappa upp, inte minst i Tornedalen som Leif Bergdahl nämnde. Där finns resurser som kan sättas in. Jag delar inte uppfattningen att beredskapen är dålig. Jag hade för inte så länge sedan tillfälle att besöka detta område. Jag har förresten gjort det flera gånger under min tid som försvarsminister. Det finns möjligheter att snabbt trappa upp.

Jag talar nu om de områden där jag är ansvarig på försvarssidan. Jag har ingen formell möjlighet att tala för andra statsråd i detta sammanhang.

Saker och ting kan säkerligen göras bättre. Det medger jag gärna. Ytterst är det ingenting annat än en resursfråga. Vi må vara hur duktiga som helst på att använda befintliga resurser, men även de har ett tak. Det gäller då att se till att vi klarar av att få resurser. Det beslut som i går fattades i försvarsfrå-

gan där Ny demokrati stödde regeringen och regeringspartierna betraktar jag som ett värdefullt beslut, inte minst när det gäller att öka beredskapen. Men det finns, som sagt, säkerligen ett och annat som ytterligare kan göras.

Vi gör nu en kontinuerlig översyn för att bättre kunna hantera s.k. fredskriser. Det är ingen hemlighet att det svenska försvaret tidigare i stor utsträckning har varit inriktat på att möta en stor invasion från det forna Sovjetunionen. I dag är situationen mer komplicerad. John Bouvin talar i sin interpellation helt korrekt om risken för t.ex. stora flyktingströmmar. Det är en situation som vi enligt min mening snabbt måste lära oss att hantera. Jag kan försäkra att det sker mycket arbete just nu på det här området. Det är inte bara byråkratiskt tjafs, utan det sker en hel del konkret.

Lars Moquist tog upp en fråga. Men jag är inte invandrarminister – jag vet inte om jag skall presentera mig för herrarna – utan försvarsminister. Det här är ett utredningsförslag som regeringen inte har tagit ställning till och som än mindre riksdagen har behandlat. Jag tror att vi noga skall fundera igenom dessa frågor. Sedan faller det i så fall på invandrarministern att lägga fram en proposition om vad som skall ske. Det finns säkerligen behov av en överarbetning innan något förslag kan läggas fram på riksdagens bord.

Anf. 31 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag uppmanar deltagarna att hålla sig till ämnet för interpellationsdebatten.

Anf. 32 JOHN BOUVIN (nyd):

Herr talman! Försvarsministern! Jag är ändå inte nöjd med svaret.

Jag citerar ur min interpellation: "Ryssland hotar att falla samman såsom Sovjetunionen gjorde. Miljontals ryssar vill ingenting hellre än att komma till väst, *gärna* till ett nordiskt grannland och *gärna* till Sverige.

Finland har förstärkt gränsskyddet. I Sverige görs till synes ingenting.

Ny demokrati har länge varnat för en situation med militära uppror i Ryssland, med stora folkvandringar som följd. Det innebär att vi skulle övervämmas av stora flyktingskaror."

Vi måste ha en beredskap nu. Är regeringen villig att omfördela vårt bistånd till tredje världen? Vi har faktiskt inte pengar och andra resurser utan vi måste omfördela. Den springande punkten är att ju längre bort ett land befinner sig från Sverige, desto enklare är det att peka på konkreta saker. Därvidlag gör vi ett jättejobb. Att minst hälften av det bistånd som skickas dit försnillas är en helt annan historia.

Försvarsministern talade om suveränitetsstödsprogrammet och några båtar vi har skickat. Har de verkligen kommit fram? Det kanske gick som med den olja som vi skickade till balterna när det var kallt och eländigt. Oljan kom aldrig fram. Det är en misstanke.

Jag får inga direkta besked om att vi verkligen jobbar. Det är bara små antydningar om att det görs någonting. Har vi någon sorts administrativ katastrofplan som klargör ansvarsfördelningen mellan civilförsvaret, Invandrarverket och andra myndigheter och organisationer? Hur fungerar det i så fall? Arbetar man med detta nu? Gör man något konkret? Jag kallar detta fortfarande för byråkratiskt tjafs. Jag har tidigare pratat om olja. Man kan

t.o.m. kalla detta för smörja. Jag upplever att man bara fyller i för att kunna ge ett svar, och man kanske tänker att han nu skall få så han tiger. Men jag kommer i alla fall aldrig att tiga. Vi får väl se om jag blir nöjd efter nästa replikomgång.

Anf. 33 LEIF BERGDAHL (nyd):

Herr talman! Jag får tacka försvarsministern för det här utförliga svaret. Rent konkret säger försvarsministern inte mycket. Andan är emellertid väldigt positiv, och det är jag mycket tacksam för. Jag vet att det säkert finns en ärlig vilja att göra någonting åt det här. Jag tror att när försvarsministern får tid och tillfälle så kommer han att ta upp dessa frågor. Jag skall även grilla de andra ansvariga. Såvitt jag förstår hör tullfrågorna till skatteministerns område. Justitieministern blir också aktuell. Båda dessa ministrar råkar vara moderater, så jag tror att man skulle kunna sy ihop något bra. Man måste ha en gemensam verksamhet på det här området.

Jag skulle även vilja ta upp frågan om hemvärnet. Jag vet att hemvärnet kommer att prioriteras. Jag hoppas att man också kommer att se över katastrof- och sjukvårdsresurserna.

Sedan vill jag ta upp frågan om ett samarbete med finnarna. Jag är mycket glad över att vi har en försvarsminister som är så van att samarbeta och träffa folk från olika länder. Jag hoppas att man förbättrar samarbetet. Före försvarsministerns tid har det skett ett mycket märkligt samarbete. Jag kan tala om hur det gick till i praktiken om en svensk militär skulle träffa en finsk militär. De har fram tills nu inte fått träffas. De har av olika anledningar så att säga råkat ha konferens på samma ställe. I samband med det har de kunnat träffas i bastun och prata. Det har varit mycket hemlighetsmakeri och hysch-hysch över det här. Det är självklart att vi skall samarbeta med finsk militär. Nu när Sovjetstaten har fallit sönder och Parisfredens bestämmelser mer eller mindre har rivits upp, skall vi väl kunna ha ett aktivt samarbete så att vi får en dialog.

Ett praktiskt problem utgör rajavartiosto, gränsjägarna, som de felaktigt kallas i Sverige. De är en produkt av Parisfreden. Ryssland tvingade Finland att ha militära eller paramilitära trupper vid gränserna. De utgör ett problem. Det är i och för sig bra att vi har sådana styrkor där, men de utgör ett problem för både svensk och finsk tull- och polispersonal. Senast blev tullpersonalen i Karesuando tvångsvisiterad av dessa militärstyrkor och förnedrad på ett otrevligt sätt. Jag hoppas att vi kan få ordning på det här. Vi vill gärna ha kvar styrkorna, men vi vill att de skall vara snälla och trevliga – lika trevliga som man är inom Polisen och Tullen.

Anf. 34 LARS MOQUIST (nyd):

Herr talman! Jag är mycket väl medveten om vem som är kulturminister och vem som är försvarsminister. Med kulturministern har jag debatterat otaliga gånger, men det är nu första gången jag gör det med försvarsministern.

Orsaken till att jag över huvud taget gick upp i debatten var följande passus i försvarsministerns svar: "En särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av vissa delar av utlänningslagen har även lagt fram ett underlag an-

gående laglig reglering av massflyktsituationer." Det berör vad interpellanten John Bouvin har tagit upp. Det sägs att om det t.ex. uppstår en akut och omfattande brist på mat i det forna Sovjetunionen eller en eller flera kärnkraftskollapser i det östra eller södra närområdet, kan vi befinna oss där, dvs. att den här situationen uppstår. Jag tycker därför att det är relevant att ta upp den här frågeställningen just här. Men jag har förståelse för att frågan kanske ännu inte har diskuterats i regeringskansliet. Jag ber försvarsministern att notera de frågor jag ställde och beakta dem när ärendet kommer upp.

Den ena frågan jag ställde var: Hur klarar man av den situation som uppstår om man gör alla till asylsökande när niomånadersgränsen har passerats?

Jag ställde också en fråga som kanske i högre grad berör den parlamentariska kommitté som Eric Krönmark håller i. Det är ju så att en fastighet som oundgängligen behövs för någons förvärvsverksamhet inte utan absolut tvingande skäl får tas i anspråk genom rekvisition. Det är då mycket märkligt att man kan förfara så med svensk egendom, att man undandrar svenska näringsidkare möjligheten att fortsätta med sin näring.

Jag vill också med några exempel visa vad den här lagen leder till. I sammanställningen tar man upp några olika aspekter bl.a. rörande folkbokföringen. Man menar att människor som kommer hit inte skall folkbokföras, eftersom folkbokföringen är inkörsporten till det svenska samhället och kopplad till många av de tjänster som erbjuds dem som bor här. Det är naturligtvis riktigt, så jag sympatiserar med den uppfattningen.

I sammanställningen talas det också om att de människor som kommer hit har rätt till den biståndsersättning som finns för invandrare och asylsökande.

Anf. 35 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag erinrar Lars Moquist om interpellationens ämne.

Anf. 36 LARS MOQUIST (nyd):

Herr talman! Den här sammanställningen berörs i försvarsministerns svar.

Anf. 37 ANDRE VICE TALMANNEN:

Dock inte detta avsnitt.

Anf. 38 LARS MOQUIST (nyd):

Herr talman! Jag kan låta bli att spinna vidare på just den frågan. Hela den fråga om massflyktssituationer som John Bouvin har tagit upp berörs just i den här PM:n. Det är alltså en PM som rör massflyktssituationer, och hela den lagstiftning som skall komma till stånd har tagits upp där. Jag delar därför inte andre vice talmannens uppfattning att den här frågan inte hör till ämnesområdet – den hör till det här ämnet. I PM:n talas om vad som kan hända i Sverige om en sådan här massflyktssituation uppstår.

Anf. 39 Försvarsminister ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Jag kan lova Lars Moquist att jag utifrån de intressen som jag som försvarsminister har att företräda med särskild noggrannhet kommer att följa beredningen av det ärende som Lars Moquist tog upp. Det fal-

ler alltså inte under mitt departement. Jag skall göra vad jag kan för att det i fråga om de beröringspunkter som finns blir en bra handläggning och så att de mål som jag tror vi är överens om uppfylls.

Till Leif Bergdahl vill jag säga att vi nu gör en satsning på hemvärnet. Numerären ökar från 100 000 till 125 000 man, vilket är viktigt, och dessutom tillförs ny utrustning, nya uniformer och vapen, och på sambandssidan sker klara förbättringar. Detta sker mot bakgrund av att hemvärnet, inte minst i den här typen av situationer, är utomordentligt värdefullt och i vissa avseenden helt överlägset då det gäller att snabbt komma på plats, och man har dessutom god lokalkännedom. Det sker alltså en rejäl satsning på hemvärnet.

Jag vill också peka på att de nordiska försvarsministermötena har utvecklats i bra riktning. Vi diskuterar nu ingalunda bara FN-frågor, vilket var fallet för ett och ett halvt till två år sedan, utan tar upp alla typer av nordiskt samarbete, inkl. försvarsmaterielsamarbete. Vi har vid de senaste försvarsministermötena – det allra senaste ägde rum här i Sverige för en dryg vecka sedan – diskuterat inte minst situationen i Baltikum, en gemensam syn i Baltikumfrågorna och flyktingsituationer. Det finns också projektgrupper som arbetar med detta. Jag är således övertygad om att det som Leif Bergdahl efterlyser i hög grad är på gång.

John Bouvin var orolig över att kustbevakningsfartygen hade kommit på drift. Det har de inte. De finns på plats. Jag skall själv i början av nästa vecka resa runt med ett av dem utanför den lettiska kusten. Det sker i samband med att jag redan nu på söndag avreser till de baltiska länderna – det är första gången som en svensk försvarsminister gör det – för att diskutera olika former av samarbete, och därvidlag kommer just de frågor som John Bouvin har tagit upp i sin interpellation att ingå.

Anf. 40 JOHN BOUVIN (nyd):

Herr talman! Jag får hoppas att försvarsministern inte kommer bort, som oljan gjorde, utan att han hittar hem igen.

Jag vill ställa en väldigt konkret fråga, och kanske kan jag också få svar på den. Hur många miljarder vi i Sverige ger i bistånd är egentligen inte så noga, men faktum är att de länder som vi ger bistånd till under 1991–1992 köpte vapen för 13,5 gånger så mycket som summan av vårt bistånd – hur förhållandena är just i dag kan jag inte säga. Med detta som bakgrund: Är försvarsministern villig att på något sätt försöka påverka övriga i regeringen att, såsom vi nydemokrater har sagt, omedelbart halvera biståndet och låta den ena hälften gå till Baltikum, till öst? Det är i öst som vi måste hjälpa till för att vi skall undgå det hot som finns i öst.

Jag vill också påpeka att det som Lars Moquist tog upp om flyktingar och kärnkraft i allra högsta grad rörde interpellationen. Det vill jag säga som en liten anmärkning, men det får väl vara i och med det.

I försvarsministerns svar står: "Stödet till våra grannländer i öst har hög prioritet. Öststödet utgör därvid en del i regeringens politik som avvägs gentemot övriga områden inom ramen för den samlade budgeten. Regeringen är således inte beredd att enligt interpellantens förslag göra någon isolerad

avvägning av detta stöd gentemot vårt bistånd till utvecklingsländerna i tredje världen.”

Med andra ord: Regeringen bryr sig inte så mycket om hotet från öst, utan man prioriterar tredje världen, länder som ligger så långt från Sverige som möjligt, eftersom problemen där är större.

Jag vore tacksam för ett svar på min fråga.

Anf. 41 Försvarsminister ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Som John Bouvin så riktigt påpekar har jag redan å regeringens vägnar svarat på hans fråga om biståndet. Detta är dessutom en fråga som ytterst avgörs av riksdagen.

Som gammal, varm vän till de baltiska folken har jag under många år uppträtt i baltiska sammanhang. Det var, herr talman, på den tiden inte särskilt många som gjorde det, ville det eller ens vågade göra detta, och framför allt gav det inte den mista publicitet eller politiska utdelning.

Jag gör vad jag kan för att hjälpa till inom ramen för mitt departement och det ansvar jag har. Det gäller t.ex. utbildning. Vi har stora utbildningsprojekt på gång för personal från Baltikum. Det gäller militära frågor, gränsbevakning, att få samhället att fungera och säkerhetsfrågor, och det gäller hanteringen av flyktingfrågor. Jag kommer i nästa vecka att ta upp överläggningar med mina baltiska kolleger för att få deras syn på hur vi effektivt kan hjälpa dem.

Allra sist, herr talman: Det frågades om vi verkligen tar flyktingsituationen på allvar. Jag kan försäkra John Bouvin och övriga i kammaren om att är det någon fråga som nu är föremål för regeringens och statsförvaltningens samlade intresse så är det just den problematik som John Bouvin har tagit upp.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1992/93:115 om en tunnel mellan Malmö och Köpenhamn

Anf. 42 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Sten Andersson i Malmö har frågat mig vilka de ekonomiska konsekvenserna blir för skattebetalarna av att bygga en järnvägstunnel mellan Malmö och Köpenhamn samt om det är regeringens uppfattning att tidigare riksdagsbeslut avseende en fast förbindelse mellan Malmö och Köpenhamn ligger fast.

Inför beslutet om Öresundsförbindelsen gjorde Öresundsdelegationen ett omfattande utredningsarbete beträffande bl.a. en borrad tvåfilig järnvägstunnel mellan Köpenhamn och Malmö. Delegationen kom fram till att ett sådant alternativ inte var möjligt att genomföra utan omfattande statliga subventioner. Vidare ansåg delegationen att ett alternativ med en kombinerad väg- och järnvägsbro i högre grad än andra alternativ uppfyller de trafikala målen samt att det med detta alternativ var möjligt att uppnå en s.k. nollösning i Öresund, dvs. en oförändrad vattengenomströmning i sundet ef-

Prot. 1992/93:110
13 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

ter anläggandet av förbindelsen. Inför behandlingen i Danmark av beslutet om en fast förbindelse över Öresund utarbetade det danska miljöministeriet, DSB, Vejdirektoratet och ett antal oberoende rådgivare år 1991 en rapport med en sammanställning av ekonomiska och miljömässiga konsekvenser över fem olika alternativ till en fast förbindelse. I rapporten angavs kostnaden för en borrade tunnel för biltåg uppgå till 16–18 miljarder kronor.

Mot bakgrund av detta träffade de svenska och danska regeringarna år 1991 ett avtal om en fast förbindelse över Öresund. Länderna har i avtalet åtagit sig att gemensamt bygga och driva en avgiftsfinansierad väg- och järnvägsförbindelse mellan Köpenhamn och Malmö. Förbindelsen skall utföras som en kombinerad järnvägs- och vägbro mellan Limhamn och Södra Saltholm och i form av en sänktunnel mellan Södra Saltholm och Kastруп. Kostnaden för förberedelser samt byggande och drift av Öresundsförbindelsen skall i sin helhet täckas genom trafikantavgifter.

Den svenska riksdagen och det danska folketinget godkände sommaren 1991 avtalet och därmed finns det ett folkrättsligt bindande avtal mellan Sverige och Danmark om Öresundsförbindelsen.

I enlighet med avtalet och riksdagsbeslutet skall Öresundsförbindelsen prövas enligt gällande lagstiftning. Det konkreta förslaget till utformning av förbindelsen är nu föremål för regeringens prövning enligt naturresurslagen och vattenlagen. Enligt avtalet kan dessa prövningar leda till avvikelser i förhållande till vad som anges i bil. 1 till avtalet om Öresundsförbindelsens sträckning och tekniska utformning. Avgörande i denna bedömning är att den s.k. nollösningen vad gäller vattenströmningen mellan Östersjön och Kattegatt kan säkerställas.

Anf. 43 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag tackar för svaret på min interpellation.

Efter mycket lång tid och mycket debatterande och argumenterande avslöt riksdagen för nästan exakt två år sedan att teckna ett bindande avtal med Danmark om en fast förbindelse mellan Malmö och Köpenhamn. Man anser i avtalet att detta skulle knyta bägge länderna närmare Europa. Det skulle förbättra de kulturella och ekonomiska förbindelserna mellan de bägge länderna. Man hade också kommit fram till att en kombinerad bil- och järnvägsbro var det enda realistiska ekonomiska alternativet. Man sade att de som använder bron skall betala vad bron kostar, inga andra.

En del ville i debatten ha en järnvägstunnel i stället. Haken med detta är att om man står fast vid målsättningen att brukarna skall betala tunneln, skulle man få så höga biljettpreiser på denna järnvägssträcka att ingen skulle vilja betala. Man skulle vara tvingad att ge ett mycket kraftigt stöd från skattebetalarna. Det ville man inte.

Därefter har t.ex. Koncessionsnämnden sagt nej till det föreliggande förslaget. Detta har den dock inte gjort av miljöskäl, det vill jag betona, utan av nyttoskäl. Man kan fråga sig om de har kompetens att bedöma nyttan av en fast förbindelse mellan Malmö och Köpenhamn.

Många upplever, herr talman, att beslutet förhalas från svensk sida. På den danska sidan råder i dag stor aktivitet. Man projekterar, bygger vägar, river hus för att hålla den tidsplan man är överens om.

Just på grund av det jag vill kalla den svenska förhållningstaktiken poppar det fortfarande upp alternativa förslag. Främst gäller dessa renodlade järnvägstunnlar mellan Sverige och Danmark. Det är alternativ som saknar all form av realism.

Senast när riksdagen i måndags besökte Helsingborg uppvisades ett förslag, som man där trodde på om en tunnel mellan Helsingborg och Helsingör. Då skall man, herr talman, veta om och känna till att danskarna, som är part i målet, inte på några villkor i världen vill ha en fast förbindelse mellan Helsingborg och Helsingör. Det sade senast den förre danske trafikministern för inte så lång tid sedan.

Om Sverige av något skäl skulle bryta detta bindande avtal lär tvisteförhandlingen komma att avgöras av den internationella domstolen i Haag i Holland. Där säger i dag expertisen att Sverige inte skulle ha en suck av möjlighet att vinna, utan skulle bli tvingad att betala ett mycket stort skadestånd.

Det förekommer fortfarande i debatten förslag om att satsa på fler färjor, större båtar, tätare turer Malmö–Köpenhamn. Då skulle man, menar de, slippa ha en bro.

Låt mig då säga följande. Det finns ingen stad i Sverige som haft så många färjeförbindelser, och där så många förbindelser gått i konkurs. Att i dag ens tänka sig att bygga ut dem ännu mer är totalt ekonomiskt vansinne.

Herr talman! Man bör kanske inte använda personer som referens. Man kan ibland hitta en person som man inte sympatiserar med men som i ett visst avseende har en uppfattning som står nära ens egen. Låt mig i alla fall säga att Björn Gillberg, som nog för de flesta är den mest kände svenske miljökampen, faktiskt står för en kombinerad bil- och järnvägsbro över Öresund.

Till sist vill jag ställa tre frågor till statsrådet.

Vill man i dag – man kan misstänka det – från regeringens sida förhindra byggandet av en bro mellan Malmö och Köpenhamn?

Kommer vi, trots den som många uppfattar svenska bristen på aktivitet, att hinna med den tidsplan som vi kommit överens med danskarna om?

Så har vi den allvarligaste frågan: Om Sverige skulle börja trassla till detta eller bryta denna överenskommelse, riskerar man då inte att Sverige som land får en försvagad tilltro, som kan vara till nackdel för oss när vi framöver skall skapa andra avtal med andra länder?

Anf. 44 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Sten Andersson i Malmö började med att fråga varför beslutet förhalas i Sverige. Jag vill gärna säga till honom att beslutet inte förhalas i Sverige. Det finns en demokratiskt bestämd beslutsprocess för denna typ av infrastrukturprojekt. Den är ganska tidsödande till sin natur, men i allt väsentligt hålls tidsplanen för denna mycket omfattande miljöprövning.

Sten Andersson frågar i sin interpellation vilka konsekvenser en järnvägstunnel får för skattebetalarna.

Det är naturligtvis en intressant fråga. Vi har ett antal tänkbara referensobjekt, som ännu inte är i bruk. Eurotunneln mellan Frankrike och England är ändå ett intressant jämförelseobjekt.

Det systemet baseras på en dubbelspårig järnväg med ganska hög teknisk

utrustning både vad gäller den infrastrukturella och den rullande materielen. Man räknar med 200–300 genomgående person- och godståg per dygn och ungefär lika många biltåg. Tunnelsträckningen är ca 50 km, alltså drygt dubbelt så lång som den här aktuella över Öresund.

De speciella biltågen som skall sköta transporter av personbilar, bussar och lastbilar under kanalen kräver mycket stora investeringar i rullande materiel. Man budgeterar 8,5 miljarder kronor för rullande materiel i 1990 års priser.

Systemet kräver också mycket stora markområden för terminalanläggningar. Det innebär höga investeringskostnader för Eurotunneln, ca 20 miljarder kronor för markanläggningarna i 1990 års priser.

Låt oss titta på restiderna för att kunna bedöma attraktiviteten i uppläggget. Det gäller att köra ombord sin bil på ett tåg och sitta kvar i bilen under en ganska lång resa i en tunnel. Tiden mellan terminalerna kommer att bli ungefär 35 minuter, och terminaltiden, dvs. för på- och avkörning, tar ytterligare ca 30 minuter. Restiden med bil blir alltså ungefär 1 timme för dessa 50 km. Det ger en ganska låg medelhastighet, och den minskar ytterligare på kortare sträckor, som det är fråga om mellan Malmö och Köpenhamn.

Personbilarna körs ombord på täckta dubbeldäcksvagnar, och passagerarna förutsätts sitta kvar i sina fordon. Möjlighet att besöka toalett finns i ungefär var tredje vagn. Lastbilar och fordon som är högre än 1,85 m transporteras på enkeldäcksvagnar som är försedda med galler. Bilpersonalen lämnar fordonen och transporteras i särskilda vagnar.

Mot bakgrund av erfarenheterna från Eurotunneln kan man alltså konstatera att en biltåglösning mellan Malmö och Köpenhamn kan vara bra ur någon aspekt men dålig ur andra aspekter, bl.a. trafikmässiga. Dessutom kan jag nämna att kostnaden för anläggandet av Eurotunneln i stort sett har fördubblats jämfört med de ursprungliga kalkylerna.

Vad skulle ett sådant här projekt innebära om det skulle genomföras på sträckan Malmö–Köpenhamn? Arealbehoven för biltågsterminalerna blir mycket omfattande. På den danska sidan kräver en sådan terminal ungefär 1,5 kvadratkilometer mark, och det enda tillgängliga området är i dag naturskyddat. En negativ följd är att luftföroreningarna koncentreras till områden som redan är mycket hårt belastade. Det finns också risk för att luftföroreningarna ökar, eftersom antalet kallstarter ökar med en sådan här anläggning. En större andel färjetrafik blir förmodligen kvar, och det bidrar också till luftföroreningarna. Anläggningskostnaderna blir höga. Dock kan konstateras att vattengenomströmningen inte påverkas i detta sammanhang.

Herr talman! Det här var en kort beskrivning, som jag tycker är värd att göra. Det ges ofta en idealiserad bild av vad en järnvägstunnel skulle innebära, men jag tror att debatten tjänar på att man också belyser vad detta innebär för den enskilde trafikanten, dvs. att stå i en terminal, att köra ombord, att sitta kvar i bilen i en täckt järnvägsvagn i en ganska lång tunnel. Man bör naturligtvis även tänka på sådana effekter.

Kostnaden i det nu aktuella avtalet är ungefär 17 miljarder svenska kronor. Om man i stället genomför en borrhad tunnel med gemensam linjeföring för såväl biltrafik som järnvägstrafik, enligt den miljökonsekvensbeskrivning som inlämnats av konsortiet, går kostnaden upp till ungefär 24 miljard-

der kronor. Om man enbart genomför en borrhad järnvägstunnel från Malmö central, kostar det ungefär 17 miljarder kronor, enligt SWEDAB. Det är alltså lika mycket som kostnaden för den nu aktuella lösningen, med en kombinerad väg- och järnvägsförbindelse. I stort sett hela investeringen för bara en tågtunnel måste finansieras via skattemedel. I dag bidrar järnvägsföretagen till finansieringen med 300 miljoner kronor per år.

Prot. 1992/93:110
13 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

Anf. 45 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag tackar för statsrådets mycket intressanta kommentarer om tunneln under Engelska kanalen. Jag kunde inte ha sagt det bättre själv, vad gäller de farhågor som man måste hysa inför en tunnel. Statsrådet säger att tunneln under Engelska kanalen blir dubbelt så dyr som beräknat. Då kanske man kan räkna med att en kombinerad järnvägstunnel under Öresund mellan Malmö och Köpenhamn kommer att kosta 48 i stället för 24 miljarder. Det är en tanke som man inte helt kan bortse från.

Det är i och för sig inte intressant hur mycket en tunnel eller en bro kostar att bygga. Det som är intressant för skattebetalare och andra är hur amorteringen sker. Skall man år efter år tillskjuta skattemedel? Det måste bli fallet vad gäller en tunnel. Även om en kombinerad bil- och järnvägsbro skulle bli dyrare att bygga i det första skedet, betalar användarna själva trots allt hela kostnaden. De som inte använder bron betalar alltså ingenting.

Jag hoppas att statsrådet tror på vad han själv säger, när han hävdar att regeringen inte har någon förhållningsavsikt i brofrågan. Samtidigt kan jag inte underlåta att tala om för statsrådet att många i dag faktiskt uppfattar det så att frågan på något sätt förhållas.

Till sist, herr talman, måste jag konstatera att det tydligen finns andra regler i Danmark än i Sverige. I Danmark har man alltså i dag konkret och fysiskt satt i gång med förberedelserna för byggandet av den fasta förbindelsen. I Sverige är den aktiviteten i stort sett försumbar.

Herr talman! Jag skulle återigen vilja ställa en fråga som jag ställde i mitt första anförande: Om det visar sig att Sverige börjar strula med detta folkrättsligt bindande avtal, är statsrådet då oroad över att tilltron till vår förståelse att stå fast vid träffade avtal försvinner? Om vi fortsätter att hålla på och gnissla som vi gör med ett folkrättsligt bindande avtal mellan två suveräna stater, kan det bli svårt att träffa nya avtal med andra länder framöver.

Anf. 46 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Sten Andersson i Malmö var glad över att jag redovisade de farhågor som jag hyste för en tunnel. Jag hyser inga farhågor, utan jag ville bara redovisa några aspekter på en järnvägstunnel där bilar skall fraktas. De aspekterna har inte kommit fram särskilt mycket i debatten, som har varit ganska idealiserande i fråga om ett sådant alternativ. Det är viktigt för balansen i debatten att de aspekterna vägs in.

Sten Andersson frågade om man år efter år måste hålla på att betala. Det beror naturligtvis på hur mycket pengar vi kan avsätta här i kammaren till anslaget Köp av olönsam järnvägstrafik. Kan det anslaget bli så pass kraftigt att det också räcker till för amorteringen av en förbindelse som inte finansieras genom bilavgifter, kan betalningen naturligtvis upphöra något snabbare.

Jag förmodar att Finansdepartementet skulle vilja ha ett ord med i laget om en sådan kalkyl, innan man ger några direkta besked.

Sten Andersson ställde tre frågor till mig i sitt första inlägg. Han frågade: Vill regeringen i dag förhindra byggandet av en förbindelse? Svaret på den frågan är nej. Regeringen prövar just nu förbindelsen i enlighet med riksdagens beslut och i enlighet med avtalet.

Sedan frågade Sten Andersson: Om vi bryter avtalet, försvagas då inte Sveriges trovärdighet? Avtalet skall naturligtvis inte brytas. Vi skall fullfölja det, med den mycket omfattande och noggranna miljöprövning som just nu pågår.

Jag vill erinra om den skrivelse till konsortiet som regeringen skickade i samband med ett regeringsbeslut i förra veckan, där vi begär kompletteringar av underlaget för vår prövning enligt naturresurslagen. Punkt 6 där berör det som Sten Andersson tar upp. Det har kommit in ett antal remiss-svar, bl.a. från miljöorganisationer, där man efterlyser en jämförelse med ett alternativ som innebär en borrhävd järnvägstunnel som kan trafikeras med biltåg. Vi ber nu alltså konsortiet att i en jämförelse med det ansökta projektet ge sin syn på den utredning som bl.a. Greenpeace har tagit fram, från tekniska, ekonomiska och miljömässiga synpunkter. När detta svar har influ- tit till regeringen kommer det att finnas ett bättre underlag för att mera i detalj svara på Sten Anderssons fråga i den ekonomiska delen.

När det gäller den danska prövningen vill jag säga att arbetet där för när- varande pågår med att fastställa de miljövillkor som skall gälla när konsortiet så småningom genomför det här projektet.

Anf. 47 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Låt mig tacka för det senaste, kompletterande svaret.

Jag vill också säga till statsrådet att jag givetvis inte har några farhågor när det gäller en tunnel. Men om man skall föra fram det alternativet på ett realistiskt vis skall man också tala om vad det kostar och inte försöka dölja det genom några allmänna dimridåer som det är svårt att se igenom.

Aktiviteten är i dag faktiskt betydligt mer omfattande på den danska sidan än på den svenska sidan. Det kan finnas olika skäl till det.

Det var kanske litet oförsiktigt av statsrådet att prata om att dramatiskt öka anslaget till olönsam järnvägstrafik. Jag vet inte med hur många hundra procent man skulle behöva öka det anslaget, som i dag gäller för hela Sve- rige, för att kunna betala underskottet av en järnvägstunnel mellan Malmö och Köpenhamn. Med tanke på Sveriges i dag – och även i morgon, tyvärr – alltför dåliga ekonomi tror jag att det skulle vara mycket svårsålt att gå ut med att vi inte har pengar till den och den järnvägslinjen i Norrland, till den och den järnvägslinjen i Blekinge eller till den och den järnvägslinjen i Dals- land, därför att vi måste använda en del av pengarna till att finansiera under- skottet på en järnvägstunnel mellan Malmö och Köpenhamn. Jag tror inte att det var riktigt allvarligt menat.

Men, herr talman, jag måste säga att jag är i stort sett nöjd – inte med svaret som det såg ut från början men med det svar som statsrådet sedan har kompletterat debatten med. Jag hoppas givetvis att de som i dag påstår att man medvetet förhalar och försinkar utförandet av förbindelsen är felinfor-

merade. Skulle det visa sig att de inte är felinformerade lovar jag att vid ett senare tillfälle återkomma till statsrådet här i kammaren.

Prot. 1992/93:110
13 maj 1993

Anf. 48 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Låt mig då bara konstatera att arbetet i Danmark med att riva fastigheter, med att organisera förberedelserna för de danska landanslutningarna till kust-till-kust-förbindelsen har kommit längre. Det beror på att den danska beslutsprocessen i den delen ligger något före. Men det har ingenting att göra med färdigställandet av projektet och tidpunkten då förbindelsen skall kunna tas i bruk. Det danska anslutningsprojektet är ungefär dubbelt så stort som det på den svenska sidan.

Slutligen, herr talman, är jag glad att den miljöprövning som nu pågår är heltäckande och mycket noggrann. Huvudsyftet är att se till att den förbindelse som skall åstadkommas mellan Sverige och Danmark på inget sätt skadar Östersjöns miljö. Det är en uppfattning som regeringen helt står bakom. Den framgår klart av regeringsdeklarationen, och den kommer att ligga till grund för regeringens bedömning av den här frågan.

Överläggningen var härmed avslutad.

*Svar på
interpellationer*

6 § Svar på interpellation 1992/93:151 om flygtrafiken i Norrland

Anf. 49 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Hans Stenberg har frågat mig vilka åtgärder regeringen avser vidta för att trygga en god flygtrafik i Västernorrland och andra Norrlandslän.

Inledningsvis vill jag påpeka att avregleringen av den svenska inrikestrafiken innebär en fri konkurrenssituation, vilken ger effektiviseringsvinster som i slutändan gagnar både flygpassagerare och samhället totalt sett.

Den avreglerade flygmarknaden innebär att SAS inte längre har någon trafikplikt på enskilda linjer. SAS måste i och med konkurrensen se över sin trafik och rationalisera sin verksamhet. Andra operatörer på marknaden med en lägre kostnadsnivå än SAS kan då ta över linjer som SAS inte kunnat bedriva lönsamt. Kramfors är ett lysande exempel på detta, där flygbolaget Skyways nu gått in och trafikerar sträckan Kramfors–Arlanda, som SAS dragit sig ur. Trafiken på Kramfors flygplats är således inte nedläggningshotad. Kramfors tillhör dessutom de kommunala flygplatser där staten sedan 1987 årligen bidrar med totalt ca 15 miljoner kronor till drift- och investeringsstöd.

Regeringen har i årets budgetproposition uttalat att ett nationellt flygnät har betydelse för att nå det av riksdagen uppställda målet att söka nå regional balans och en tillfredsställande trafikförsörjning i landets olika delar och att samhällets infrastruktur förutsätter flygförbindelser mellan vissa orter.

Regeringen har mot bakgrund av detta givit Luftfartsverket i uppdrag att bl.a. beskriva de förändringar av flygtrafikförsörjningen i Norrlands inland och Norrland som helhet som uppkommit sedan flygmarknaden avreglera-

des. Uppdraget skall senast den 1 juli redovisas till regeringen, som därefter kommer att ta ställning till Luftfartsverkets eventuella åtgärdsförslag.

Anf. 50 HANS STENBERG (s):

Herr talman! Nu borde jag enligt etiketten tacka för svaret, men det tänker jag faktiskt inte göra. Jag tänker i stället kraftigt protestera mot kommunikationsministerns nonchalanta handläggning av min interpellation. Jag anser att det är helt oacceptabelt att jag får interpellationssvaret ett par timmar innan interpellationsdebatten börjar. Enligt Riksdagsordningen skulle jag ha haft svaret i går och inte sent på förmiddagen i dag. Jag hade faktiskt väntat mig att kommunikationsministern skulle börja med att be om ursäkt för den fadäsen.

Men det här är kanske ett tecken på att kommunikationsministern inte tycker att den här frågan är särskilt viktig. Det framgår också av det korta svaret att han inte är särskilt oroad över Norrlandsflygets framtid eller flyget på de mindre flygplatserna över huvud taget. Men det är faktiskt jag.

Under senare år har flyget fått en allt större regionalpolitisk betydelse. Företag som vill bedriva exportverksamhet – eller ens företag som över huvud taget vill bedriva något annat än rent lokal verksamhet – klarar sig i dag inte utan bra kommunikationer. Många av de orter som berörs av min interpellation, både i Norrland och i andra delar av vårt land, har mycket dåliga kommunikationer i övrigt. Kramfors har jag tagit som exempel i interpellationen. Där är tågförbindelserna urusla. Det är alltså inget alternativ i dag.

Kommunikationsministern säger i sitt svar att Kramfors flygplats inte är nedläggningshotad. Jag pratade i går med kommunstyrelseordförandena i Kramfors och Sollefteå kommuner, som direkt berörs av det här, och de gör faktiskt en helt annan bedömning. Dessutom vet jag att kommunalrådet i Kramfors, Kurt Jansson, är en av de personer i landet som bäst kan den regionala flygtrafiken, så jag litar faktiskt mer på hans bedömning än på kommunikationsministerns. Naturligtvis står inte en nedläggning för dörren vilken dag som helst, men utvecklingen är klar och tydlig: Trafiken försämras från månad till månad.

Kommunikationsministern säger också att Kramfors hör till de flygplatser som får vara med och dela på de 15 miljoner i statsbidrag som staten betalar till de kommunala flygplatserna. Det är i och för sig sant. Men vad kommunikationsministern inte säger är att han för bara några månader sedan i budgetpropositionen föreslog att bidraget till Kramfors flygplats skulle skäras ned. Det skulle också ha hört hemma i redovisningen, tycker jag. Det är alltså kostnader som man vältrar över på två fattiga små inlandskommuner.

Avregleringen har inneburit att det på vissa flyglinjer har blivit billigare att flyga. Det är en positiv effekt. Men de små flygplatserna har inte märkt någonting av detta. Där har det varit oförändrade eller t.o.m. högre priser, färre avgångar, och mindre flygplan har satts in på dessa linjer. Det har lett till att det har varit färre passagerare, vilket i sin tur leder till att man drar in ytterligare turer. Det är en ond cirkel, en ond spiral nedåt.

Även på de litet större flygplatserna i Norrland och på andra orter som ligger litet grand vid sidan om de största befolkningskoncentrationerna har man fått en hel del bekymmer efter avregleringen. I och för sig har vissa turer

blivit billigare, men det har blivit glesare turlistor, inte på så vis att det har blivit färre turer totalt, utan det har ofta blivit fler turer i rusningstid eftersom man har fått konkurrerande bolag. Men om man skall åka någon annan tid än direkt på morgonen eller under vissa tider på kvällen, får man finna sig i att det är ordentligt glesare med turer.

Förseningarna på flyget har blivit mer eller mindre standard. Turer ställs in. På många linjer sätter man in mindre flygplan, vilket gör att det ofta är svårt att få plats. Man måste vara ute i mycket god tid i förväg. Förslaget till sommarturlistor för Norrlandsflyget är inte någon munter läsning. Det blir väldigt svårt. Väldigt dåliga kommunikationer kommer det att vara under sommaren.

Herr talman! Det är positivt att kommunikationsministern nu utreder problemen med Norrlandsflyget. Jag förutsätter att man även tar in andra mindre flygplatser och utvärderar vad avregleringen har fört med sig. Jag hoppas också att kommunikationsministern kommer att leva upp till det uttalande som han gjorde vid SLTF:s konferens för ungefär ett och ett halvt år sedan, då han på en direkt fråga svarade att avregleringen inte skulle få innebära några försämringar för Norrlandsflyget. Skulle det bli så att flyglinjer lades ner på grund av att de är olönsamma, skulle staten självfallet gå in och köpa trafik. Jag förutsätter att kommunikationsministern lever upp till detta uttalande.

Anf. 51 ELVY SÖDERSTRÖM (s):

Herr talman! Kommunikationsministern säger i sitt svar till Hans Stenberg att regeringen givit Luftfartsverket i uppdrag att bl.a. beskriva de förändringar i trafikförsörjningen i Norrlands inland och Norrland som helhet som uppkommit sedan flygmarknaden avreglerats. Det tycker jag är bra. Men i likhet med Hans Stenberg vill jag ha besked om kommunikationsministern vidhåller att avregleringen inte får leda till försämringar i trafikförsörjningen i Norrland.

Vi vill också veta om de kommunala flygplatserna omfattas av den utredning som Luftfartsverket fått i uppdrag att göra. Jag vill så här inledningsvis fråga varför inte Flygplats 2000 fullföljts, eller kommer regeringen med en proposition till riksdagen om Flygplats 2000, som förbereddes av förre kommunikationsministern?

Hans Stenberg påpekade att kommunikationsministern i budgetpropositionen har sagt att bidraget till de kommunala flygplatserna bör koncentreras till vissa flygplatser med utgångspunkt i flygets betydelse för den samlade trafikförsörjningen. Här har regeringen inte pekat ut Kramfors/Sollefteås flygplats som en flygplats som skulle ha sådan betydelse. Därför frågar jag om kommunikationsministern klassar Kramfors/Sollefteås flygplats som en kustflygplats eller som en inlandsflygplats. Ibland får man en känsla av att Kramfors/Sollefteås flygplats klassas som en kustflygplats, men den skall serva ett mycket stort inlandsområde, hela Sollefteås och Kramfors kommuner.

Herr talman! Redan nu kan vi se kraftiga försämringar för Kramfors/Sollefteås flygplats. Det blir färre turer, och det har blivit dyrare. Enligt uppgift kommer Skyways att inställa en stor del av sommarturerna från Kramfors/-

Prot. 1992/93:110
13 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

Sollefteås flygplats. Till detta skall läggas att det endast går en tågtur om dagen från Kramfors under sommaren, precis som Hans Stenberg har påpekat.

Till saken hör också att kommunerna Sollefteå och Kramfors får minskade intäkter och därmed får kraftigt ökade kostnader för att hålla sin flygplats i gång, eftersom det blir färre turer.

Jag menar att ett oreglerat flyg utan tvivel behöver vissa regler. En återgång till den svenska modellen, med en jämn prissättning över hela fältet så att de starkare flygplatserna därmed bär de svaga, är ett måste. Att sjunga avregleringarnas lov har i andra sammanhang visat sig vara mycket olyckligt.

För en tid sedan besökte Jacques Delors Sverige. Vårdarna passade då på att ta med honom till Norrbotten. När han landade i detta snöklädda, vackra landskap var hans reaktion att det var fantastiskt.

I Norrbotten är servicen och bostäderna av samma kvalitet och klass som servicen och bostäderna i Stockholm, Malmö och andra delar av landet. Jag skulle vilja säga att det beror på politiska beslut, att det är lagar stiftade i Sveriges riksdag som gör det möjligt. Avreglerar vi alltför kraftigt är jag rädd att vi får en försämrad service och att tesen Hela Sverige skall leva inte längre håller.

Vi har nu att brottas med andra problem som blivit följden av att man sjungit avregleringarnas lov. Jag tänker då på konsekvenserna av det slopade brevmonopolet. Jag fick för en tid sedan höra att Posten numera kommer att begära 30 kr per prenumerant för att dela ut en dagstidning på lördagar i vissa områden i Sverige. 30 kr! Jag frågar mig om det inte är viktigt att vi vidhåller den svenska modellen när det gäller flyget och annat, dvs. att vi bär upp varandra.

När det gäller de andra två flygplatserna i Västernorrlands län, Örnsköldsviks flygplats och Midlanda, har förseningar, färre turer, inställda turer och ändrade plantyper skapat stor irritation och osäkerhet. Jag försökte i dag beställa en flygresor till Örnsköldsvik om tre veckor, och jag fick då beskedet att den turen tyvärr var inställd. Detta är bara ett exempel på hur det ser ut.

Näringslivet i vår region är naturligtvis i behov av snabba och säkra transporter, särskilt med tanke på att det är en mycket exportintensiv industri, och därför är den här osäkerheten till stor skada. Det här är en uppfattning som jag hoppas att kommunikationsministern delar.

Till sist, herr talman, vill jag med kraft protestera mot talet om olönsamma och lönsamma flygplatser och turer. Jag tycker att man måste se det hela som ett system, ett helt system. Någon har sagt att det egentligen bara är Arlanda som är lönsam. Ja, herr talman, om så är fallet skall man kanske flyga upp och ner där.

Anf. 52 STINA ELIASSON (c):

Herr talman! Interpellationen handlar om vad regeringen ämnar göra för att trygga en god flygtrafik i Norrlandslänen. Som svar ger kommunikationsministern en redovisning av de nya bestämmelser som gäller, bl.a. att SAS inte längre har någon trafikplikt på enskilda linjer.

Jag vill, herr talman, ta upp flygförbindelserna till Östersund, framför allt de som går till och från Arlanda. Det uppstod en helt ny situation för oss i

Jämtlands län när SAS köpte Linjeflyg. Plötsligt har det uppstått svår platsbrist på flyget till Östersund. Mitt under vårvintern, som är den härjedalska och västjämtska turistnäringens absoluta högsäsong, låter SAS meddela att man drar ner antalet turer och går över till Fokker i stället för Boeing 737, dvs. SAS inskränker kapaciteten högst avsevärt. Följden har blivit trafikchaos, och SAS har verkligen inte visat prov på någon professionalitet när det gäller att känna marknaden och marknadens krav.

Detta är naturligtvis inte kommunikationsministerns fel, men jag förmodar att statsrådet ändå höjer på ögonbrynen och skakar på huvudet när jag meddelar dessa fakta.

Detta trafikchaos är verkligen negativt, och någonting som också är negativt är känslan hos många resenärer. Dessa har upplevt att de inte har varit välkomna, att de som turister inte har varit att räkna med. Som bekant är turistnäringen en stor och viktig näring i Jämtlands län, och det borde ju vara ett känt faktum att vårterminen är högsäsong för turistnäringen i västra Jämtland.

Också för oss länsbor, som ofta många gånger med kort varsel måste anlita flygtrafiken, har det plötsligt blivit svår platsbrist. Nerdragningen av antalet turer har varit mycket besvärande. Till detta kommer överbokningar, som blivit mer regel än undantag.

Statsrådet påminner också i sitt svar om att regeringen i årets budgetproposition uttalat att ett nationellt flygnät har betydelse för att vi skall nå det av riksdagen uppställda målet att söka nå regional balans och en tillfredsställande trafikförsörjning i landets olika delar och att samhällets infrastruktur förutsätter flygförbindelser mellan vissa orter. Bär man sig åt som SAS gjort och gör på Östersundslinjen, blir det svårt att hävda att trafikförsörjningen i vår region vad gäller flyget hjälper oss att uppnå regional balans.

Statsrådet säger i sitt svar att Luftfartsverket fått i uppdrag att beskriva de förändringar på flygtrafikförsörjningen i Norrlands inland och Norrland som helhet som uppkommit sedan flygmarknaden avreglerades. Uppdraget skall redovisas senast den 1 juli, och därefter kommer regeringen att ta ställning till Luftfartsverkets *eventuella* åtgärdsförslag. Jag kan inte tänka mig annat än att statsrådet redan från många håll, inte minst från Norrland, har fått beskrivningar av oönskade förändringar inom flygtrafikförsörjningen. Det är förändringar som inte är positiva för den regionala balansen. För oss i Jämtland har avregleringen hittills gagnat varken flygpassagerare eller samhället totalt.

Det låter för all del bra att Luftfartsverket nu skall komma med *eventuella* åtgärdsförslag. Tänk om det inte blir några åtgärdsförslag alls! Har inte statsrådet några egna förslag om hur man kan trygga flygtrafiken i Norrlandslännen, egna förslag som skyndsamt kunde innebära bättre flygtrafikförhållanden för oss i Norrland? De exempel jag har lämnat här borde åtminstone kunna inspirera statsrådet till att ta ett allvarligt samtal med SAS.

Anf. 53 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Först till Hans Stenberg: Interpellationssvaret överlämnades i går kl. 11 från Kommunikationsdepartementet. Det har funnits här i riksdagen, men vaktmästarna har under gårdagen inte nått Hans Stenberg. Såvitt

jag har hört från Kammarkansliet har man inte nått fram med budskapet att svaret fanns att hämta här i riksdagen. Men detta kanske vi kan göra upp i annan ordning. Dessutom skulle svaret ha avgivits den 24 maj, men på grund av den stora anhopningen av ärenden i kammaren har det, av olika anledningar som jag inte känner till, blivit omflyttningar i besvarandet av interpellationer. Om Hans Stenberg vill fortsätta den debatten, kanske vi kan göra det efteråt.

Nu till frågan om situationen vid de aktuella flygplatserna.

Låt oss börja med Kramfors. Swedair lade ner trafiken på linjen Kramfors–Arlanda i mars i år. Då tog Skyways över trafiken på linjen. Det har inneburit en viss försämring av turtätheten, främst under helgerna, men trafiken är inte nedläggningshotad. Om SAS skulle ha valt att fortsätta trafikera linjen, är det inte säkert att det hade skett utan förändringar i turtätheten – det fanns väl någon anledning till att SAS upphörde med sin trafik. Enligt flygplatsledningen planerar Skyways, som också mycket riktigt nämndes här tidigare, att minska turtätheten under sommaren. Det är något som sker på väldigt många linjer i hela Sverige under sommaren.

SAS trafikerade på sin tid med sex dubbelturer per dag måndag–fredag, fyra på lördagar och fem på söndagar. Skyways har nu fem dubbelturer per dag, två på lördagar och tre på söndagar.

Kramfors–Arlanda trafikeras med Saab 340. Det är samma flygplanstyp som användes av SAS, utom under en kort period när man flög med Fokker F28.

1990 hade Kramfors–Arlanda-sträckan ungefär 100 000 årspassagerare. Sedan har trafiken gått ner och ligger 1992 på ungefär 80 000 passagerare. Om turtätheten minskas undan för undan, får det effekter på passagerarunderlaget. Det är alldeles självklart. Därför är det naturligtvis viktigt att det företag som satsar på detta får en sådan turtäthet att man upprätthåller en attraktiv service.

När det gäller Sundsvall/Härnösand, Midlanda, trafikerar SAS med nio dubbelturer per dag, liksom före avregleringen. Dessutom trafikerar Skyways Sundsvall–Bromma med ytterligare fyra dubbelturer per dag. Tidigare trafikerade Linjeflyg linjen Göteborg–Sundsvall–Umeå–Luleå–Gällivare med tre dubbelturer per dag. I dag kör SAS turen Sundsvall–Umeå–Luleå–Gällivare med fem turer med en Saab 340.

Sammanfattningsvis kan jag väl säga att Sundsvall har fått ökat antal turer. En försämring är naturligtvis att det inte längre går att flyga direkt till Göteborg och att linjen Västerås–Sundsvall–Vasa har lagts ned. För de få som flög den upplevs det naturligtvis som en försämring. Men det kan inte anses vara en effekt av avregleringen i sig, utan en konsekvens av det svaga trafikunderlaget.

Örnsköldsvik–Arlanda är det SAS som trafikerar. I januari 1992 trafikeras den sträckan Örnsköldsvik–Arlanda med ca sex dubbelturer per dag. I april 1993 är det fem dubbelturer måndag–fredag, men man kör något färre turer på helgen jämfört med januari 1992.

Vissa turer går i dag via Umeå eller Sundsvall, och det upplevs som en klar försämring av många. Torsdag, fredag, lördag flyger man med en Saab 340. Det var tidigare en Fokker F28. Detta har luftfartsledningen ansett otillräck-

ligt och det leder till att man tappar passagerare. Statistiken är att det passagerarantal på 143 000 som fanns 1992 har minskat med ungefär 5 %.

Herr talman! Jag vill bara nämna att jag åkte till Östersund i måndags morse. Då var det ett SAS-plan, en MD80, som uppenbarligen var utrustad för längre turer i Europa. Jag skulle tänka mig att planet hade kapacitet för 120–150 passagerare. Det var vid det tillfället uppenbarligen så att man hade känt av marknaden och insåg att det behövdes ett större plan.

Den situation som man nu har i Östersund, där det 1992 var 366 731 passagerare, är att om en operatör där missköter sig är det en klar inbjudan för en annan operatör att ta över denna linje. Med så stort passagerarunderlag är det en mycket attraktiv linje. Jag behöver knappast vidarebefordra den signalen till SAS. Jag är övertygad om att man har uppfattat det mycket stora missnöje som med rätta finns i Östersund över den försämrade service som bolaget har erbjudit där.

Stina Eliasson hade idéer om att jag skulle ha egna förslag till lösningar. Jag har egna förslag, men jag tycker att det är rimligt att vi följer den svenska modellen, som Elvy Söderström var inne på, nämligen att våra resp. myndigheter förbereder regeringsärendena. Det kommer att ske.

Jag vill dessutom säga att jag räknar med att redan nästa vecka kunna ge en förhandlingsman uppdraget att handla upp den aktuella trafiken.

Anf. 54 HANS STENBERG (s):

Herr talman! Om jag oriktigt har anklagat kommunikationsministern för att jag har fått svaret för sent ber jag om ursäkt för det. Då skall kritiken riktas åt annat håll. Det kan knappast vara rimligt att man inte får tag i mig när jag sitter i kammaren och voterar. Dessutom har jag postfack. Men det är inte kommunikationsministerns fel, så jag ber om ursäkt om jag felaktigt har kritiserat honom för det.

Trafikfrågor har vi på i stort sett alla andra områden än flygets betraktat som en samhällsangelägenhet som inte helt har kunnat lämnas åt marknadskrafterna. Taxi är undantaget. Där pågår nu ett arbete för att försöka att i viss mån reglera den marknaden igen.

Förra gången vi hade en borgerlig regering lade man fram förslag om att vi skulle införa länstrafik ute i varje län, där kommuner och landsting kollektivt skulle ta ansvar för att man fick en bra trafikförsörjning i hela länet, med buss och med tåg. Staten har gått in och köpt olönsam järnvägstrafik. Jag tror faktiskt, att om man skall kunna leva upp till de regionalpolitiska mål vi har haft är det absolut nödvändigt att staten också ser till att man kan ha bra flygförbindelser även i områden där det kanske inte är direkt ekonomiskt lönsamt sett ur ett snävt företagsekonomiskt perspektiv.

Om vi däremot återvänder till Kramfors som exempel är det mycket lätt att förstå den oro som uppstår hos näringslivet i Kramfors och Sollefteå. Som solleftebo har man mellan 15 och 25 mil till närmaste flygplats om den här flygplatsen läggs ner. Speciellt förstår man deras oro efter de uttalanden som gjordes i budgetpropositionen, där kommunikationsministern skriver att statens insatser på de kommunala flygplatserna skall koncentreras till vissa särskilt angelägna flygplatser i landet. Jag kan försäkra att sollefteborna har mycket svårt att förstå att det inte skulle vara angeläget för den fattiga in-

Prot. 1992/93:110
13 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

landskommunen att också ha flygplats. Med de usla tågförbindelser som finns är det absolut nödvändigt att man har en flygplats. Därför uppstår fullt naturligt en stor oro på det här området.

Jag skall inte gå in på någon exercis med kommunikationsministern om turlistorna. Men det räcker faktiskt inte att turerna står i listan. De måste flygas också. I dag ställs de ofta in. Inte på Sundsvall, men på andra mindre orter, Örnsköldsvik t.ex. Dit ställer man ofta in turer som finns i listan.

Anf. 55 ELVY SÖDERSTRÖM (s):

Herr talman! Kramfors/Sollefteå flygplats är utan tvivel en av förlorarna på avregleringen. Kramforsborna och sollefteborna har inte fått lägre priser och några extra avgångar. De har i stället fått färre turer och dyrare avgångar, eftersom privatresandet missgynnas i förhållande till den situation som rådde före avregleringen. Man vill numera ha s.k. fullprisresenärer.

Färre avgångar ger också, som jag tidigare har sagt, Kramfors och Sollefteå kommun minskade intäkter. Kostnaden blir högre för kommuninvåarna, men de får sämre service.

Jag ställde, herr talman, ett antal frågor till kommunikationsministern. Jag upprepar dem. Är Kramfors/Sollefteå flygplats en inlands- eller en kust-flygplats? Är den viktig för trafikförsörjningen i området?

Ämnar ministern komma med någon proposition om Flygplats 2 000, eller läggs frågan åt sidan, eftersom förändringarna har varit så stora på grund av avregleringen?

Jag vill också understryka hur oerhört viktigt det är att turerna verkligen finns i verkligheten och att de inte ställs in. Vad gäller Örnsköldsviks flygplats är det inte bara under helgerna som färre plan står till förfogande. Man har kapaciteten 33 platser även sena turer på vardagarna ibland. Det gör att man kan tala om kraftiga försämringar.

Stina Eliasson tog upp vikten av ett bra flyg för turismen. Jag kan nämna att detta också är viktigt för Sandö U-centrum, som finns inom Kramfors kommun, eftersom man har många internationella förbindelser. Det är mycket som talar för att kommunikationsministern inte bara låter frågan utredas, utan att han verkligen kommer med förslag som skall trygga trafikförsörjningen på de mindre flygplatserna. Jag hoppas att de idéer och förslag som ministern hade redan nu, men som han ville avvakta med till dess utredningen är gjord, är positiva och att man vill klara av detta på bästa möjliga sätt.

Anf. 56 STINA ELIASSON (c):

Herr talman! Det gläder mig naturligtvis att kommunikationsministern har sina turer till Östersund och provar flyget dit upp någon gång. Det for igenom mitt huvud när jag hörde kommunikationsministern berätta om det stora plan som den gången ställdes till förfogande: Man kanske visste om att självaste statsrådet skulle ut och åka.

Jag känner ju till den svenska modellen med statliga verk och att man skall jobba i en viss ordning, men anledningen till att jag ändå ville höra mig för om inte kommunikationsministern hade egna förslag som skyndsamt kunde

sättas in, så att vi fick ordning på flygtrafiken i inre Norrland, var just att det i svaret står "eventuella åtgärdsförslag". Det tyckte jag var litet oroande.

När man gick in för den här avregleringen förmodar jag att man hade vissa krav på företagen, att de inte skulle försämla för medborgarna. De har väl redan från början fått signaler om att detta faktiskt innebär att situationen inte får försämlas. Man tycker att flygföretagen i eget intresse borde vilja tjäna pengar. Här står man i kö i Östersund och vill åka, och betala för det. Då drar man in turer. Man har mindre plan och man överbokar. Det kan alltså inte vara svagt trafikunderlag som är anledning till att SAS har handlat på detta sätt i fråga om Östersund.

Ibland funderar man om det är vi i Norrland, speciellt vi i Norrlands inland, som inte är värda att kosta på. Det finns en tänkare, jag minns inte vem det är, som har sagt: Allt har ett pris, men inget har ett värde. Ibland undrar vi om det är vi som inte har något värde.

Anf. 57 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Elvy Söderström frågade om Sollefteå flygplats är en kustflygplats. Det är den i den meningen att den proposition som är framlagd för riksdagen har specificerat de flygplatser i Norrlands inland dit driftstödet, tidigare investeringsstödet, skall koncentreras med minst 10 miljoner, nämligen Sveg, Lycksele, Vilhelmina, Arvidsjaur och Gällivare, som alla har ett betydligt lägre trafikunderlag än de andra aktuella flygplatserna.

Jag vill i den delen säga att visserligen skall 10 av de 15 miljonerna koncentreras till de flygplatserna, men skillnaden nu är att de 15 miljonerna enbart används till drift och inte som tidigare även till investeringar. 5 miljoner, som tidigare gick till investeringar, är borttagna. Samtidigt som man koncentrerar 10 miljoner till de här flygplatserna – även tidigare gick den allra största delen till dem – fördelas nu ytterligare 5 miljoner till drift.

Som Elvy Söderström säkert vet har vi nu öppnat länstrafikanslaget också för kommunala flygplatser, samtidigt som det i kompletteringspropositionen föreslås öka från normalt ca 900 miljoner kronor till 2,5 miljarder det kommande budgetåret. Det finns alltså ett ökat utrymme för länsstyrelserna att fördela, om det behövs, investeringar på de kommunala flygplatserna.

Den exakta fördelningen mellan de här flygplatserna är inte klar ännu. Men jag menar att det inte har blivit så mycket sämre som Elvy Söderström antydde i sin fråga.

När det gäller Flyplats 2 000 vet jag inte riktigt vad i den utredningen som Elvy Söderström syftar på. Det fanns ett antal förslag, men ett av de viktigaste var att Luftfartsverket skulle bolagisera de olika statliga flygplatserna. Detta kan ju inte vara aktuellt i fråga om Kramfors, eftersom flygplatsen där är kommunal och såvitt jag vet redan drivs av ett kommunalt bolag. Luftfartsverket är snarare inne på att inte nu genomföra någon bolagisering av de statliga flygplatserna var och en för sig, utan man vill att de om möjligt skall slås samman till ett gemensamt bolag i avvaktan på att konjunkturen medger att det går att hitta lokala och regionala intressenter som vill vara med och satsa på dessa flygplatser.

Hans Stenberg talade om att de olika trafikslagen har varit samhällsangelägenheter utom vad beträffar flyget. Jag vill då hänvisa till 1988 års trafikpo-

Prot. 1992/93:110
13 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

litiska beslut, som fattades på förslag av den dåvarande socialdemokratiska regeringen. Genom detta beslut uppdrogs åt Statens järnvägar att enbart köra den trafik som var företagsekonomiskt lönsam och därefter offerera resten av trafiken till staten, som skulle göra en upphandling av regionalpolitiska och andra skäl. Detta är exakt vad vi nu har föreslagit skall gälla för flyget. Här finns en direkt parallell, Hans Stenberg. Jag sade i mitt tidigare svar att vi förhoppningsvis redan nästa vecka kommer att kunna utse den förhandlingsman som skall få i uppdrag att göra denna upphandling på framför allt sträckan Umeå–Östersund. Självfallet är förhandlingsmannen oförhindrad att också väga in ett större trafiknät som kan ge Norrlands inland en bättre trafikförsörjning.

Stina Eliasson frågade om inte staten har några krav på företagen vid en avreglering. Svaret på den frågan är egentligen nej. Vi ansåg att det var rimligt att SAS skulle fortsätta att trafikera under en period framöver, vilket man också har gjort. Stina Eliasson ställde en annan intressant fråga: Är vi i Norrlands inland värda att satsa på? Självfallet. För det första är Norrland en närande och icke en tärande del av Sverige, vilket är oerhört viktigt att komma ihåg. För det andra gör vissa avståndshandikapp att det inte alltid är företagsekonomiskt lönsamt för någon att bedriva trafik – det finns det exempel på när det gäller järnvägssidan. Då är frågan: Är det rimligt att just de som köper järnvägsbiljetter och som åker tåg mellan Vetlanda och Jönköping skall subventionera sovvagnstrafiken till övre Norrland? Om det är en regionalpolitisk uppgift för staten att ha en god trafikförsörjning, vore det väl rimligare att skattebetalarkollektivet står för kostnaden genom att staten gör en upphandling. Det är därför som jag anser att det inte är rimligt att vi skall fortsätta att kräva att passagerare som flyger på vissa linjer skall vara med och finansiera olönsamma destinationer. Det är en sak som vi som stat i så fall skall ta ett kollektivt ansvar för.

Anf. 58 HANS STENBERG (s):

Herr talman! Det är ju bra med konkurrens. Den kan göra väldigt mycket nytta, om man rätt kan utnyttja den. Men problemet är att det i praktiken inte finns någon konkurrens på många av dessa linjer, eftersom turerna inte är särskilt lönsamma. Däremot kan det från samhällsekonomisk synpunkt vara oerhört lönsamt att upprätthålla sådana turer. Därför kan man inte inskränka sig till att upphandla trafik på bl.a. sträckan Östersund–Umeå för att hålla regionsjukhuset i gång. Här måste man ha ett betydligt större perspektiv.

Man kan ju jämföra med hur avregleringen har gått till på andra trafikområden, där taxi utgör ett förskräckande exempel.

Vidare kan vi se på t.ex. busstrafiken. För en gångs skull har vi kunnat lära oss av de misstag som har gjorts i utlandet. Vi har t.ex. sett avregleringen av busstrafiken i London, England. Det blev katastrofala följder när busstrafiken släpptes fri. Därför har vi i Sverige försökt att välja en modell där det skapas konkurrens genom att upphandla trafik av olika entreprenörer – det kan vara kommunala, privata eller statliga företag – till bästa möjliga pris. Då ställs det samtidigt krav på entreprenörerna.

Felet i det system som har införts för flygtrafiken är att det inte ställs några

krav på entreprenörerna att de skall flyga även när passagerarunderlaget inte är som mest frekvent. De skall flyga även på sommaren, på helger, mitt under dagen och på sena kvällar. Det skall ju vara möjligt att kunna ta sig fram.

En total marknadslösning fungerar alltså inte, speciellt inte i ett så glesbefolkat land som Sverige. Det går inte.

Därför vill jag uppmana kommunikationsministern att tänka om. I framtiden måste det ställas krav på de entreprenörer som vill ta över flyget. Det är bra med konkurrens, och försök gärna att få tag på fler entreprenörer – men ställ krav på dem som skall agera på marknaden!

Jag vill också höra kommunikationsministern säga att det kommer att vidtas åtgärder för att säkra trafiken även på de linjer som företagsekoniskt inte är lönsamma. Det gäller inte bara den linje som rör sjukhuset i Umeå utan även andra linjer. Befolkningen i kommunerna i Kramfors och Sollefteå kräver att regeringen förändrar inställningen till den flygplatsen. Den är de facto en inlandsflygplats. Den inriktning som regeringen har lagt fast i budgetpropositionen måste ändras.

Andre vice talmannen anmälde att Stina Eliasson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Anf. 59 ELVY SÖDERSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vill också understryka att synen på Kramfors/Sollefteå flygplats är felaktig, dvs. att hävda att den inte är en inlandsflygplats. Den som bor i Ramsele har samma avstånd till flygplatsen som den som bor i Sveg har till sin flygplats, osv. Flygplatsen skall serva en stor omnejd.

Jag vill än en gång upprepa frågan om huruvida kommunikationsministern vidhåller att en avreglering inte får innebära kraftiga försämringar av trafikförsörjningen i Norrland? Precis som jag sade i mitt inledningsanförande är det bara att konstatera att det i fråga om att få avregleringen av flyget att fungera måste finnas regler.

Om jag skulle starta ett eget flygbolag, och det inte skulle ställas några krav på mig, skulle jag bara flyga till de flygplatser där det finns många passagerare. Men det är inte så vi vill ha vårt samhälle. Vi vill naturligtvis att alla, oavsett var de bor, skall ha rätt till bra förbindelser. Därför krävs det politiska beslut och det krävs regler. Jag hoppas att kommunikationsministern snarast återkommer till riksdagen med förslag som skall trygga trafikförsörjningen. Kom gärna tillbaka med ett förslag där det framgår att Kramfors/Sollefteå flygplats är viktig för att kunna upprätthålla en god trafikförsörjning i området.

Anf. 60 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Både Hans Stenberg och Elvy Söderström tycker att regeringen skall ändra i propositionen. Nu har propositionen redan lagts fram för riksdagen. Regeringen kan alltså inte ändra i propositionen. Däremot är det fullt möjligt för riksdagen att fatta ett annat beslut än vad regeringen vill. Den möjligheten är naturligtvis fullt öppen.

Herr talman! Som avslutning på denna debatt vill jag framföra att inrikes-

flyget har avreglerats. Det har gett en prisreduktion på i genomsnitt 10–40 %. Vi har en, av flera skäl, turbulent situation på inrikesflygmarknaden. Bl.a. beror det på att Sverige är inne i den djupaste lågkonjunkturen sedan 1930-talet. Det har dessutom skett ett samgående mellan två bolag, SAS och Linjeflyg, som har inneburit en kulturkrock som har medfört stora problem innan man har hittat sin nya arbetsform. Detta har skapat mycket stora problem för inrikestrafiken. Det finns risk för att man blandar ihop vad som är orsak och verkan. Det finns minst tre element i de nuvarande problemen.

För det första är det inte minst den kraftiga lågkonjunkturen som gör att passagerarunderlaget har minskat ganska drastiskt.

För det andra är det samgåendet mellan SAS och Linjeflyg där en del konflikter och motsättningar har förekommit, vilket har skapat stora problem.

Det tredje är själva avregleringen. Det vanligaste är att man skyller på avregleringen när det gäller alla dessa faktorer. Det finns anledning att avvakta vad som händer när läget har stabiliserat sig och turbulensen har lagt sig. Jag är helt övertygad om att de flygplatser som vi här har diskuterat i dag har ett så pass stort passagerarunderlag att det är intressant för ett antal operatörer att beflyga dem.

Om jag skulle starta eget, säger Elvy Söderström, skulle jag bara flyga på de riktigt passagerarstarka linjerna.

Där finns redan de stora operatörerna. Men det visar sig att de nya bolag som nu kommer, hittar nya och intressanta trafikupplägg med mindre plan. De ökar servicen från destinationer ute i landet direkt till Stockholm i stället för att gå via någon annan ort.

Det finns alltså, herr talman, anledning att se framtiden an. I den del som handlar om statens ansvar kommer inom en nära framtid en förhandlingsman att utses, som kommer att genomföra det uppdrag som då ges av regeringen.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Hänvisning av ärende till utskott

Föredrogs och hänvisades
Skrivelse
1992/93:251 till näringsutskottet

8 § Ny riksdagsledamot

Anf. 61 ANDRE VICE TALMANNEN:

Enligt protokoll från Riksskatteverket har till ny ledamot för Södermanlands läns riksdagsvalkrets fr.o.m. den 12 maj 1993 efter Larz Johansson utsetts *Ingrid Skeppstedt* (c).

Anf. 62 ANDRE VICE TALMANNEN:

Vid arbetsplenum onsdagen den 19 maj avslutas sista voteringen senast kl. 16.30.

Plenum avslutas senast kl. 18.00.

Ändring i kammarens sammanträdesplan tisdagen den 1 juni:

kl. 12.00 Interpellationssvar

kl. 14.00 Frågestund

10 § Anmälan om frågor

Anmälades att följande frågor framställts

den 12 maj

1992/93:681 av *Kenneth Attefors* (nyd) till kommunikationsministern om tidpunkten för sjöfartspolitisk proposition:

Ämnar kommunikationsministern lägga fram ett förslag om långsiktig sjöfartspolitik innan riksdagens sommaruppehåll?

1992/93:682 av *Åke Carnerö* (kds) till justitieministern om förtroendet för rättsväsendet:

"Varannan svensk saknar förtroende för rättsväsendet." Detta stod att läsa i en tidning den 15 mars 1993. Bakgrunden var en undersökning som tidningen IDAG låtit opinionsinstitutet Skop göra.

Om misstroendet är så utbrett är det allvarligt. Ett rättssystem kan svårigen fungera väl om inte medborgarna tror på de åtgärder eller beslut som de rättsvårdande myndigheterna vidtar.

Jag är medveten om att förtroendet för rättssystemet kan växla kraftigt beroende på massmedias artiklar i samband med uppmärksammade rättsfall. Alla medborgare i ett land har naturligtvis ett ansvar för att ge riktig information så att inte förtroendet för rättssystemet rubbas.

Vad avser justitieministern att vidta för åtgärder för att vidmakthålla ett stort förtroende för vårt rättssystem?

1992/93:683 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till justitieministern om narkotikamissbruket på fängelserna:

Det råder stor enighet om målsättningen att fängelserna skall vara fria från narkotika. Samma uppfattning råder också vad det gäller att riksdag och regering inte skall detaljstyra statliga verk. Det förutsätts att det inom verken finns nödvändig kompetens.

Dock finns det anledning ifrågasätta Kriminalvårdsstyrelsens agerande av-

seende målsättningen om knarkfria fängelser. Tidigare fanns visitationspatruller i varje region, och dessa arbetade i syfte att upptäcka och beslagta knark. Även samarbete mellan regionerna förekom. Nu har verksamheten i huvudsak lagts ned, och många inom polis och kriminalvård är tveksamma till denna åtgärd.

I framtiden avgör varje region om man skall bedriva ovan nämnda verksamhet. På något ställe blir patrullerna kvar, i andra inte. Det är förvånansvärt att narkotikabekämpning i fängelser skall bedrivas med helt olika förutsättningar.

Vilka åtgärder är statsrådet beredd medverka till för att knarkbekämpningen vid fängelser bedrivs effektivt?

1992/93:684 av *Lars Stjernkvist* (s) till arbetsmarknadsministern om åtgärder för att förhindra uppsägningar inom offentliga sektorn:

4 000 av Kommunals medlemmar i Östergötland är arbetslösa. Under de kommande åren förvärras situationen, om planerna på ytterligare varsel i kommuner och landsting fullföljs. Bara i landstinget handlar det om att 2 700 jobb hotas under de närmaste åren.

Socialdemokraterna i länet har tillsammans med de fackliga organisationerna krävt att uppsägningarna skall stoppas. Det betyder inte att de säger nej till strukturförändringar eller förnekar de ekonomiska problemen. De vill att förändringarna skjuts upp, till dess att läget på arbetsmarknaden har förbättrats. Förslaget innebär att staten, i stället för att betala a-kassa, betalar kommunerna motsvarande 80 % av lönekostnaden under förutsättning att ingen sägs upp. I stället förbinder sig arbetsgivaren att satsa på ut- och fortbildning. För att kommunen skall få ianspråkta bidraget skall det finnas ett avtal mellan länsarbetsnämnd, fackliga organisationer samt arbetsgivare. Förslaget ligger följaktligen i linje med de tankegångar som framförts i Socialdemokraternas partimotion i anslutning till kompletteringspropositionen. Jag begär inte att statsrådet nu skall kommentera det konkreta förslaget från Östergötland. Däremot undrar jag om statsrådet är beredd delta i samtal med förslagsställarna för att utveckla en lokal modell för att förhindra uppsägningar inom den offentliga sektorn.

Är statsrådet beredd stödja aktiva, lokalt formade, initiativ för att stoppa uppsägningar inom den offentliga sektorn?

1992/93:685 av *Elver Jonsson* (fp) till justitieministern om tidpunkten för förslag till ny lagstiftning om rattfylleri och sjöfylleri:

Regeringen har nyligen till riksdagen avlämnat ett förslag om säkrare trafik. I ett vitalt avseende saknades förslag. Det gällde reformering av nykterheten i trafiken till lands och till sjöss. Remisstiden på "Grovt rattfylleri och sjöfylleri" har utgått i dagarna och skall beredas i regeringskansliet. Riksdagens beslut nyligen med anledning av bl.a. lagutskottets betänkande förutsatte en snabb och positiv beredning vad gäller dessa frågor. Det är att beklaga att vid denna sena tidpunkt få en ny lagstiftning på trafiknykterhetens område före sommar- och semestertrafik. Därför finns det i avvaktan på ny

lagstiftning anledning för regeringen att initiera åtgärder som begränsar skadeverkningarna av en ännu så länge utebliven ny lagstiftning så att antalet skadade och döda minimeras.

Med anledning av ovanstående vill jag ställa följande fråga till justitieministern:

När avser regeringen att förelägga riksdagen förslag till ny lagstiftning med anledning av Väg- och Sjöfyllerikommitténs förslag?

1992/93:686 av *Kent Carlsson* (s) till statsrådet Görel Thurdin om det s.k. Veda-projektet:

Regeringen beslutade i oktober 1992 att avvisa kraven om att låta pröva det s.k. Veda-projektet i Ångermanland enligt 4 kap. 2 § lagen om hushållning med naturresurser.

Beslutet togs trots att Statens naturvårdsverk i sitt yttrande pekat på att vägdragningen skulle ske genom områden som är obetydligt påverkade av ingrepp i miljön och att dessa enligt naturresurslagen skall skyddas mot åtgärder som medför påtaglig skada. SNV påpekar också att vägdragningen gör ett direkt intrång i riksintresset och ifrågasätter om denna påverkan på riksintresset är förenligt med naturresurslagens 2 kap. 6 §.

Jag vill med anledning av detta fråga statsrådet Thurdin om regeringen nu är beredd att ompröva sitt tidigare ställningstagande och medverka till en miljöprövning av projektet enligt 4 kap. 2 § naturresurslagen.

11 § Kammarén åtskildes kl. 15.42.

Förhandlingarna leddes
av tredje vice talmannen från sammanträdets början t.o.m. 4 § anf. 28 (delvis) och
av andre vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

ULF CHRISTOFFERSSON

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

Torsdagen den 13 maj

1 § Justering av protokoll	1
2 § Svar på interpellation 1992/93:152 om jämställdheten	1
Socialminister Bengt Westerberg (fp)	
Berit Andnor (s)	
Johan Lönnroth (v)	
Ines Uusmann (s)	
3 § Svar på interpellation 1992/93:174 om barnfamiljernas situation	15
Socialminister Bengt Westerberg (fp)	
Birgitta Dahl (s)	
Johan Lönnroth (v)	
Peter Kling (nyd)	
Tredje vice talmannen (meddelande om interpellationerna 164 och 175)	
4 § Svar på interpellation 1992/93:159 om åtgärder mot ett hot från öst	30
Försvarsminister Anders Björck (m)	
John Bouvin (nyd)	
Leif Bergdahl (nyd)	
Lars Moquist (nyd)	
Andre vice talmannen (om debattreglerna)	
5 § Svar på interpellation 1992/93:115 om en tunnel mellan Malmö och Köpenhamn	41
Kommunikationsminister Mats Odell (kds)	
Sten Andersson i Malmö (m)	
6 § Svar på interpellation 1992/93:151 om flygtrafiken i Norrland ..	47
Kommunikationsminister Mats Odell (kds)	
Hans Stenberg (s)	
Elvy Söderström (s)	
Stina Eliasson (c)	
7 § Hänvisning av ärende till utskott	58
8 § Ny riksdagsledamot	58
Andre vice talmannen	
9 § Meddelande om kammarens sammanträden onsdagen den 19 maj och tisdagen den 1 juni	59
Andre vice talmannen	
10 § Anmälan om frågor	
1992/93:681 av Kenneth Attefors (nyd) om tidpunkten för sjöfartspolitisk proposition.	
1992/93:682 av Åke Carnerö (kds) om förtroendet för rättsväsendet	

1992/93:683 av Sten Andersson i Malmö (m) om narkotika-		Prot. 1992/93:110
missbruket på fängelserna	59	13 maj 1993
1992/93:684 av Lars Stjernkvist (s) om åtgärder för att för-		
hindra uppsägningar inom offentliga sektorn.	60	
1992/93:685 av Elver Jonsson (fp) om tidpunkten för förslag till		
ny lagstiftning om rattfylleri och sjöfylleri.	60	
1992/93:686 av Kent Carlsson (s) om det s.k. Veda-projektet.	61	

